

חוסן כלכלי חברתי שילובן של קהילות בכלכלה (ובחברה)

ניצה (קלינר) קסיר

תוכנית מקום, לוד

7 ביולי 2019

כמה רשתות עכבישים יחד יכולות לתפוס אפילו נמר

(אמרה אתיופית)

המצב המקור-כלכלי של המשק הישראלי טוב

**"ישראל במצב
הכלכלי הטוב
אי פעם"**

(חותם שטרקמן, דה-מרקר,
1.4.2019)

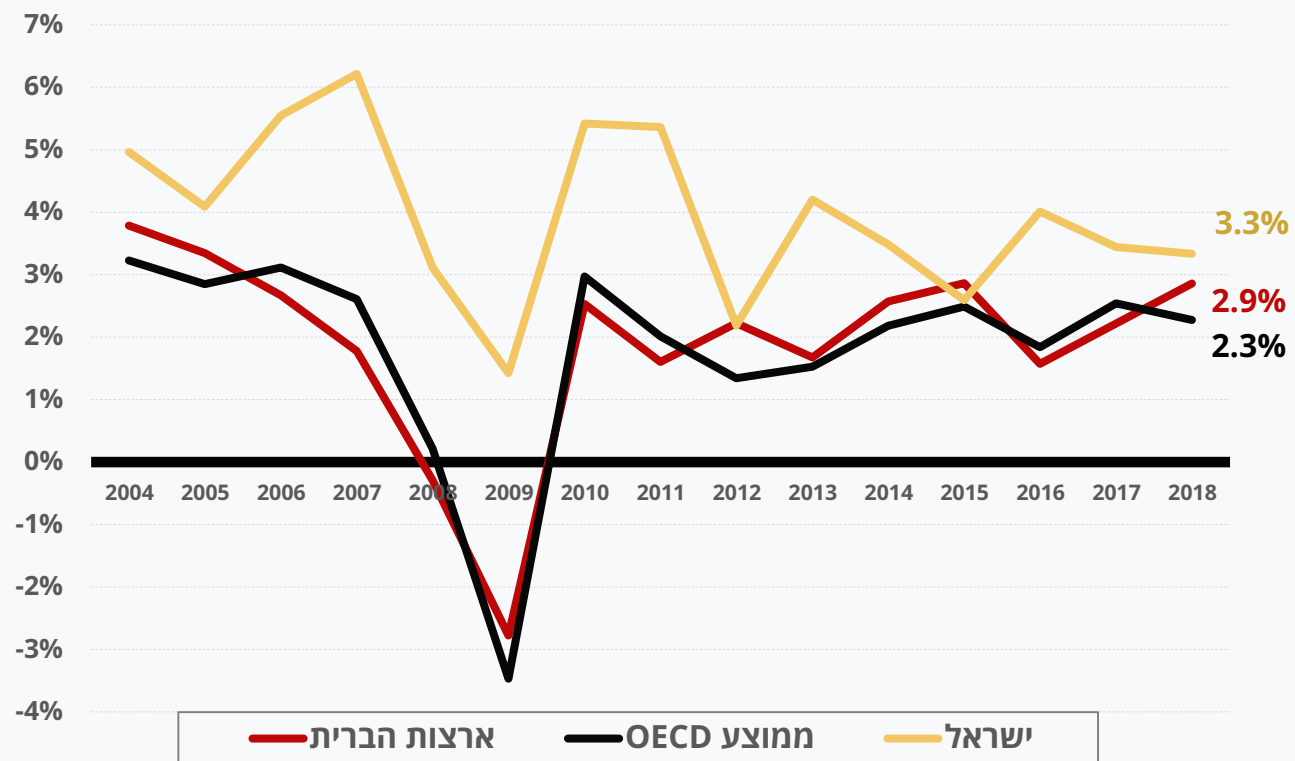
**"אחלה עשור
לכלכלת
ישראל"**

(פרופ' אבי שמחון, 4.4.2019)

**"המצב במשק
טוב"**

(פרופ' אמיר ירון, 31.3.2019)

שיעור שנתי של צמיחת התוצר

התוצר בישראל צומח
בעשור וחצי
האחרונים פי 2.5
מהממוצע ב-OECD
ובארה"ב

מקור: OECD, Economic Outlook No 105 - May 2019, real GDP.

שאלות של יציבות בין-דורית ושל הכללה [חוסן כלכלי וחברתי]

האם הצמיחה היא **בת קיימא**, כלומר האם היא מושתתת על יסודות שיאפשרו המשך צמיחה גבוהה?

האם הצמיחה היא **מכלילה**, כלומר האם היא מגיעה לכלל האוכלוסייה?

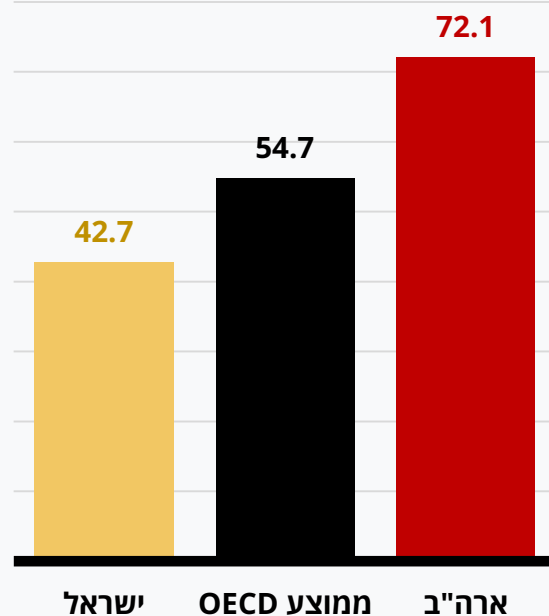
"אנחנו הצלחה
מקרו-כלכלית
מסחררת... אבל כישלון
מיקרו-כלכלי
אנחנו באופוריה,
מסוחררים מההצלחה
שלנו... ולא מבחינים
בעננים שמתקדרים
באופק"

(פרופ' מנואל טרכטנברג, דה מרקר,
18.4.2018)

מקורות הצמיחה

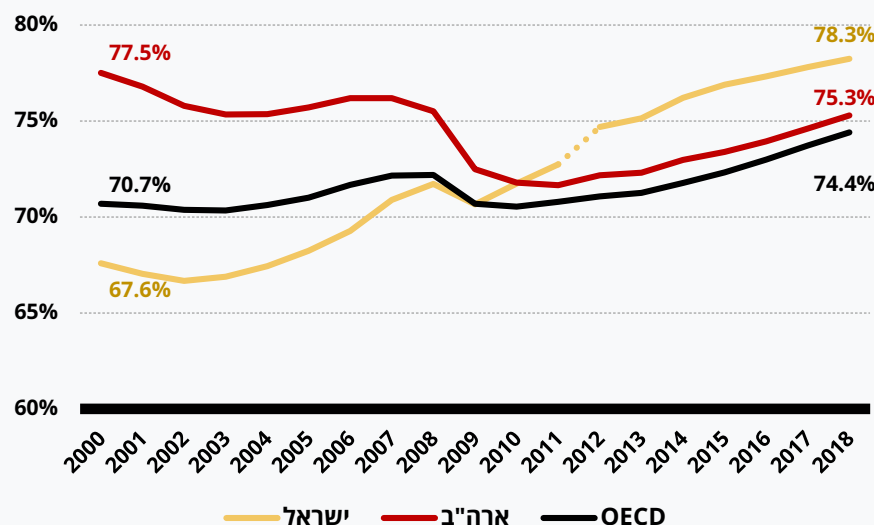
תוצר = סך שעות עבודה * תוצר לשעת עבודה

תוצר לשעת עבודה, 2018

פריון העבודה בישראל נמוך ב-22% ממוצע ה-OECD, וב-41% בהשוואה לארה"ב

שיעור תעסוקה, ישראל, ארה"ב ולממוצע ה-OECD, 2000-2018

בישראל, מספר שעות העבודה לעובד גבוה מאוד בהשוואה בינלאומית

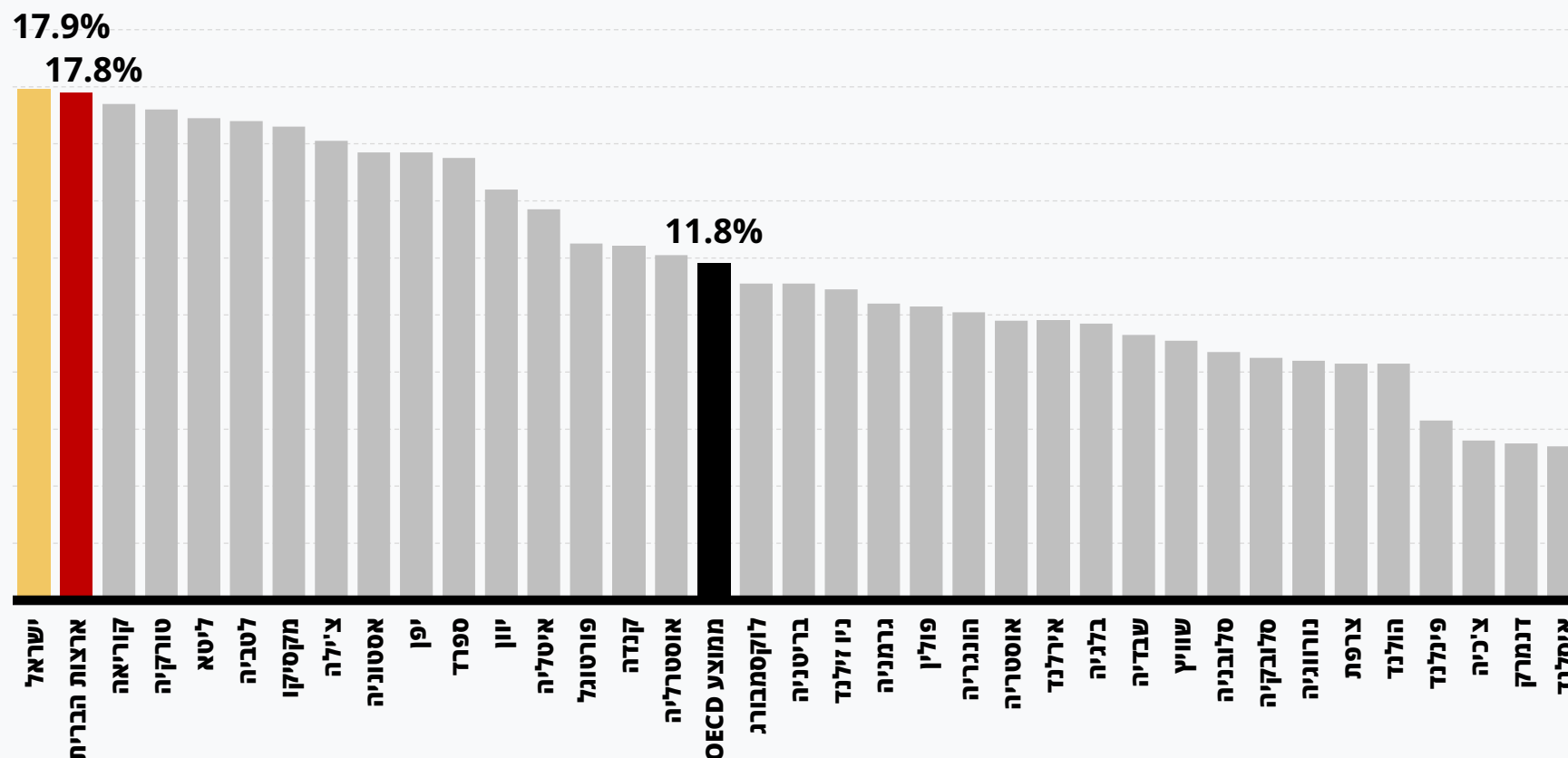
מנוע הצמיחה בעבר היה התרחבות התעסוקה הקרובה למיצוי. הפריזון הנמוך מעיב על היכולת של המשק להמשיך ולצמוח בקצב מהיר

מקור: OECD stat, USD, current prices and PPPs. בחלק מהמדינות הנתון הוא לשנת 2017

מקור: OECD stat, percentage of working age (25-64) population; ישראל – סכ"א, למ"ס.

תחולת העוני

מדינות ה-OECD, שנת 2017*

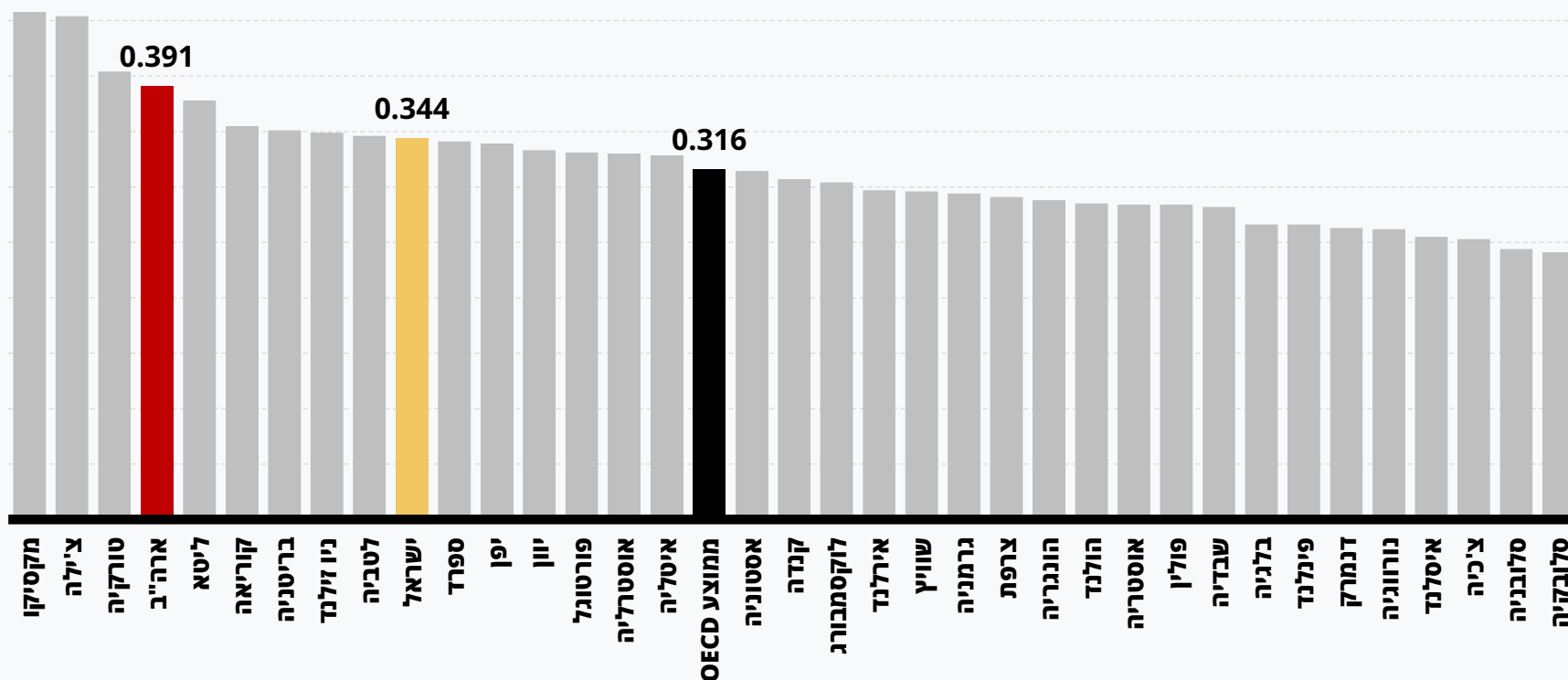

העוני בישראל גבוה
בכ-50% מהממוצע
ב-OECD

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, יולי 2019. נתונים: ישראל עיבודי לסקר הוצאות משק הבית, 2017, למס", ונתו : OECD Social and Welfare Statistics: Income distribution
* או שנה עדכנית אחרונה (לכל הפחות 2014).

מדד ג'יני לאי שוויון כלכלי

מדינות ה-OECD, לפי הכנסה פנויה, שנת 2017*

מקור: OECD Social and Welfare Statistics: Income distribution
* או שנה עדכנית אחרונה (לכל הפחות 2014).

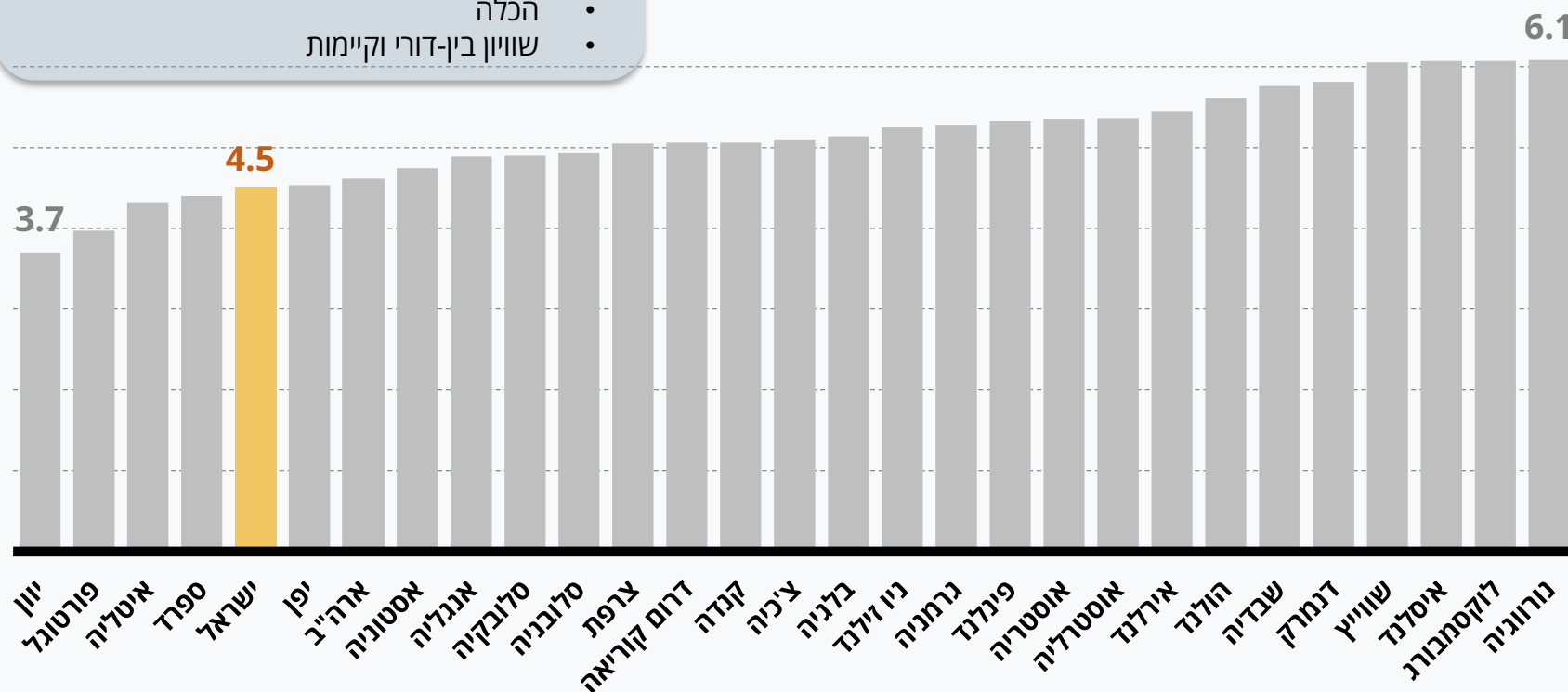
פיתוח וצמיחה מכלילה

מדד פיתוח וצמיחה מכלילה (וּסו), השוואה בינלאומית, 2017

(סקאלה בין 1 ל-7)

מדד פיתוח וצמיחה מכלילה של ה-WEF
מורכב מ-12 פרמטרים ב-3 תחומים:

- צמיחה ופיתוח
- הכלה
- שוויון בין-דורי וקיימות

ישראל מדורגת נמוך
במדד פיתוח וצמיחה
מכלילה

מקור: World Economic Forum, 2018 הערה: ההשוואה כוללת את כל המדינות המפותחות שנבדקו.

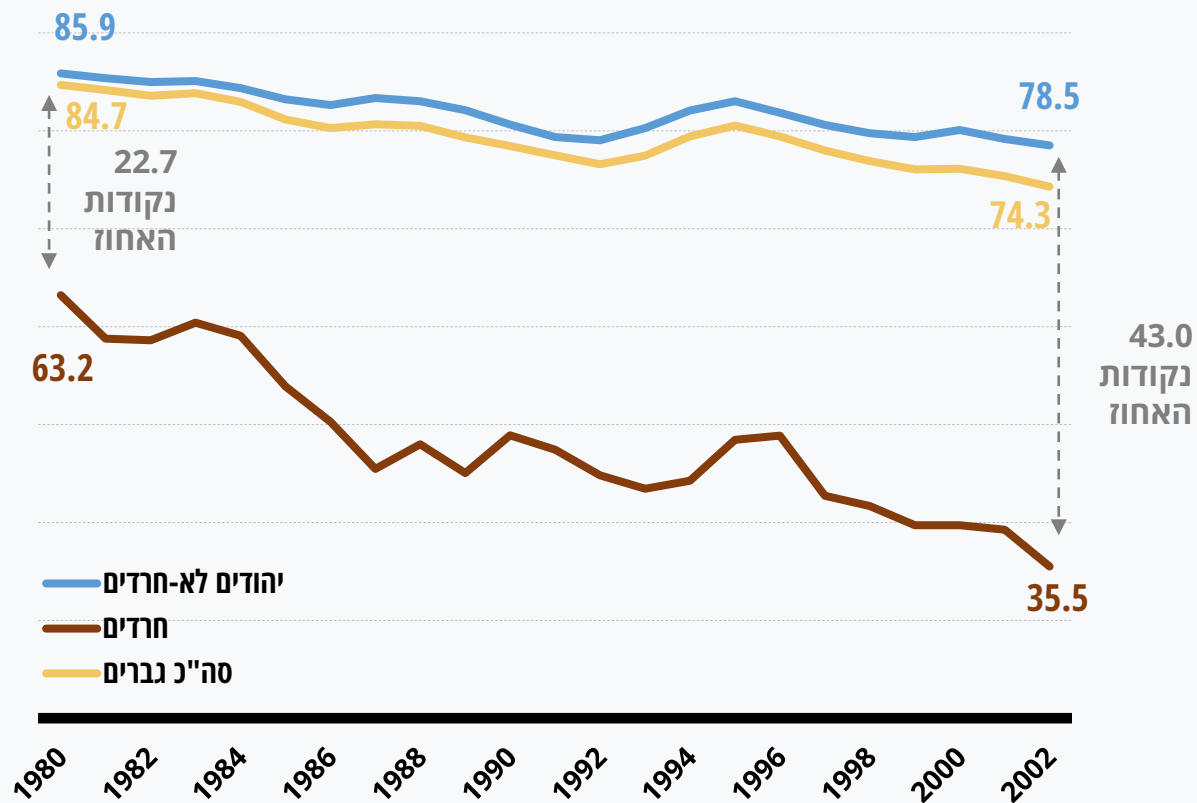
- אתגרי מדיניות – צמיחה מכלילה ובת קיימא
- שילוב הקהילות השונות בחברה ובכלכלה
 - אתגר מרכזי לפי ה-OECD – שילוב ערבים וחרדים
 - המפתח המרכזי לשילוב כלכלי וחברתי ולמוביליות חברתית הוא התעסוקה (המושפעת גם מהמצב הכלכלי-חברתי: חינוך, תשתיות ועוד)
- האתגרים שלובים זה בזה

חרדים בשוק העבודה

שיעור תעסוקה של גברים, אחוזים

הסברים לירידה הניכרת בשיעור תעסוקת גברים חרדים

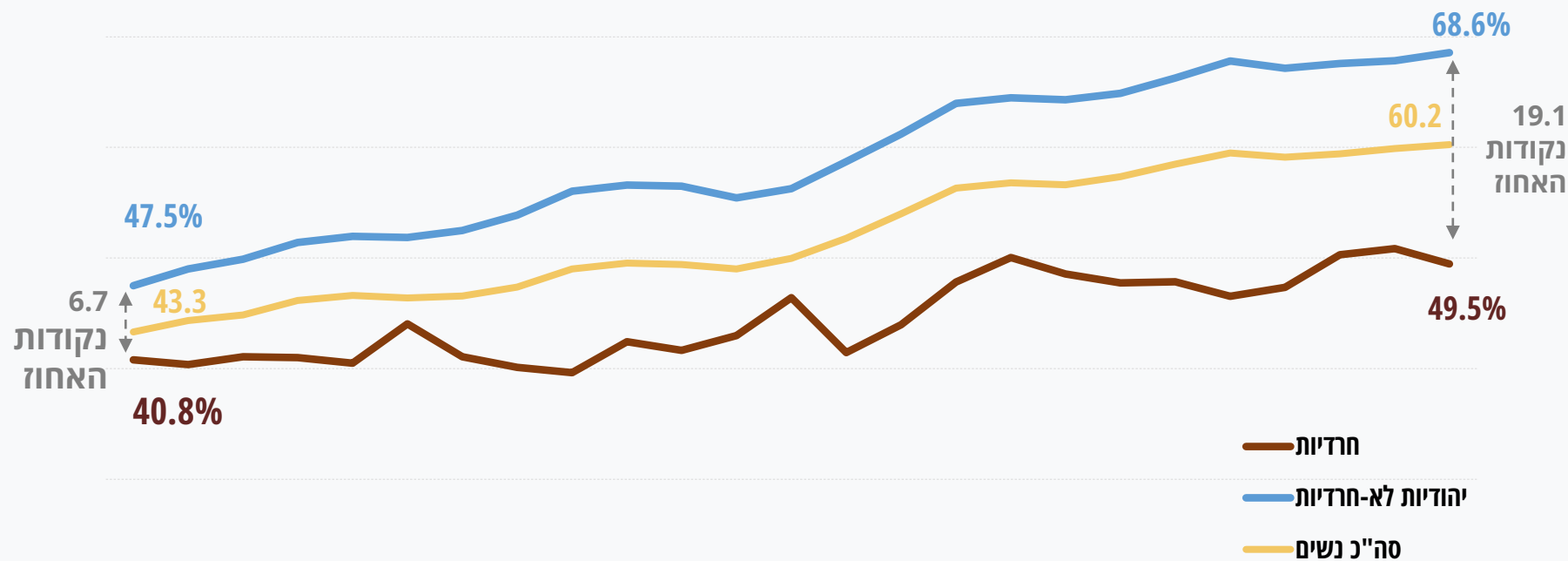
1. ביסוס "חברת הלומדים" – שינוי התנהגותי מתרחש בהדרגה
2. ביטול המכסה של דחויי השירות הצבאי ("תורתו אומנותו") ב-1977
3. הגדלה של היקף התמיכות הממשלתיות

מ-1982 ועד 2002, שיעור התעסוקה של גברים חרדים ירד ב-27.7 נקודות האחוז

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לסכ"א של הלמ"ס, לשנים 1980–2004, גילי 25–64.

שיעור תעסוקה של נשים, אחוזים

1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004

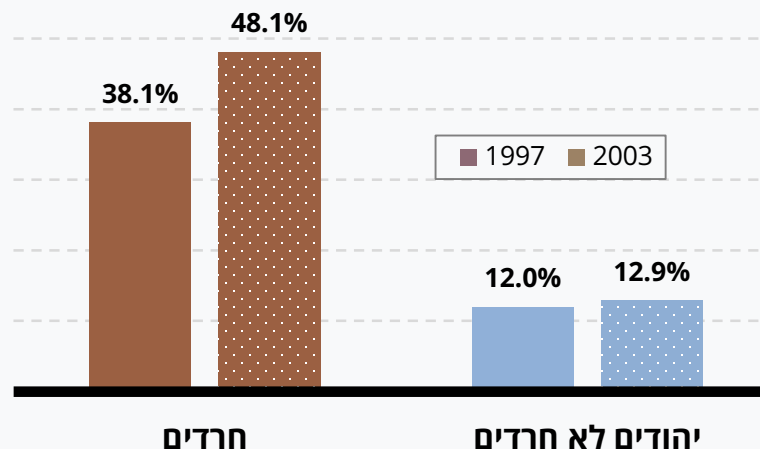
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לסכ"א של הלמ"ס, לשנים 1980–2004, גילי 25–64.

העלייה בשיעור התעסוקה של הנשים החרדיות הייתה נמוכה מהירידה של שיעור התעסוקה של הגברים

צורך כלכלי

- קיצוץ תשלומי ההעברה מהממשלה
- צמצום היקף התמיכות מחו"ל בתלמידי הישיבות
- קשיי דור ההורים השני לממן את ילדיהם

תחולת העוני היחסי (נפשות), לפי קבוצות אוכלוסייה

מקור: עיבודים לסקרי הכנסות של הלמ"ס לשנים 1997 ו-2003.

מדיניות תעסוקה

צעדים אקטיביים לעידוד תעסוקה

- מרכזי ויסקונסין
- 'מס הכנסה שלילי'
- הרחבת היקף הסבסוד של מעונות-היום
- תוכניות ייעודיות לחרדים

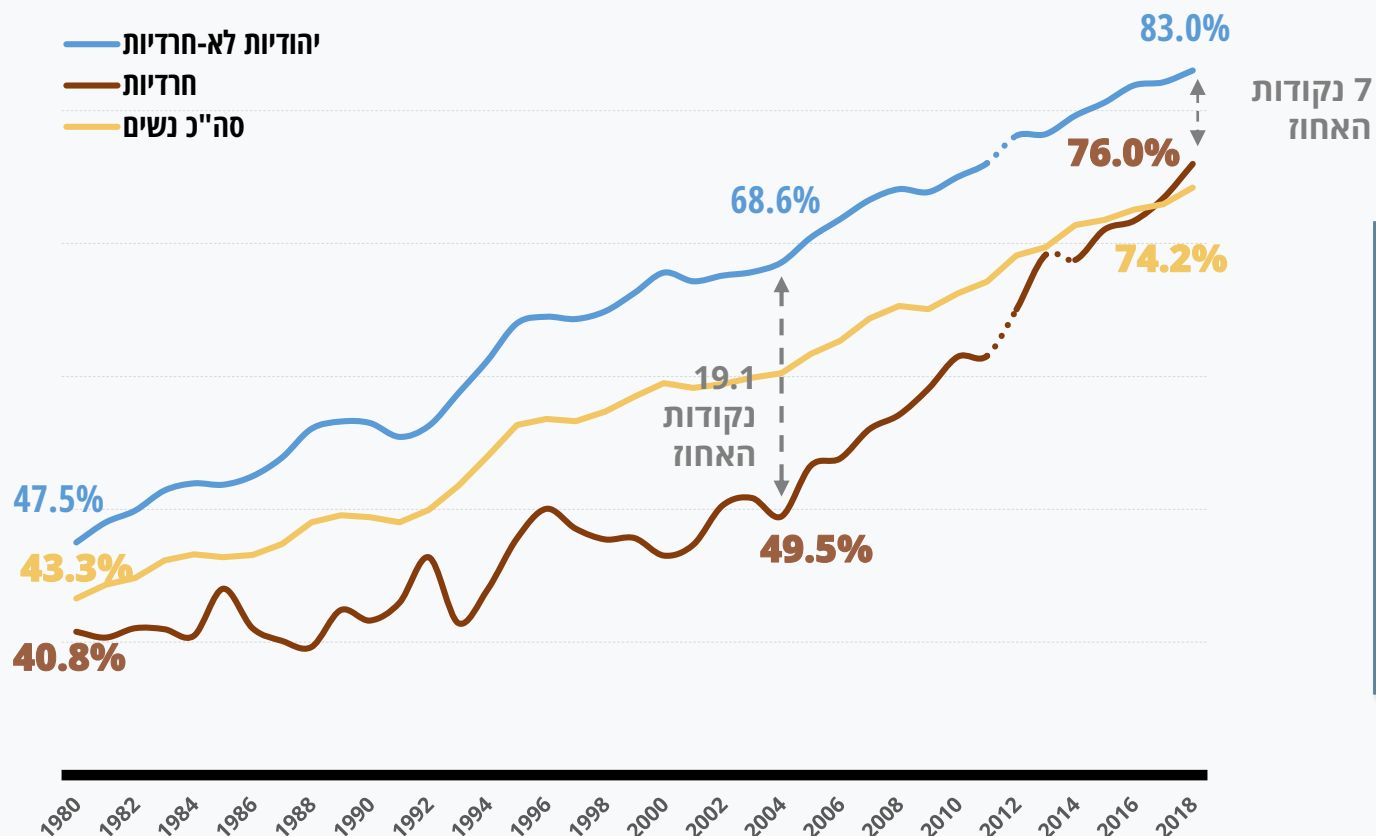
צבא

- הקלות על יציאה לעבודה של בני ישיבה
- מסלולים ייעודיים לגברים חרדים בצבא

פתיחת מכללות

תעסוקת נשים

שיעור תעסוקת נשים

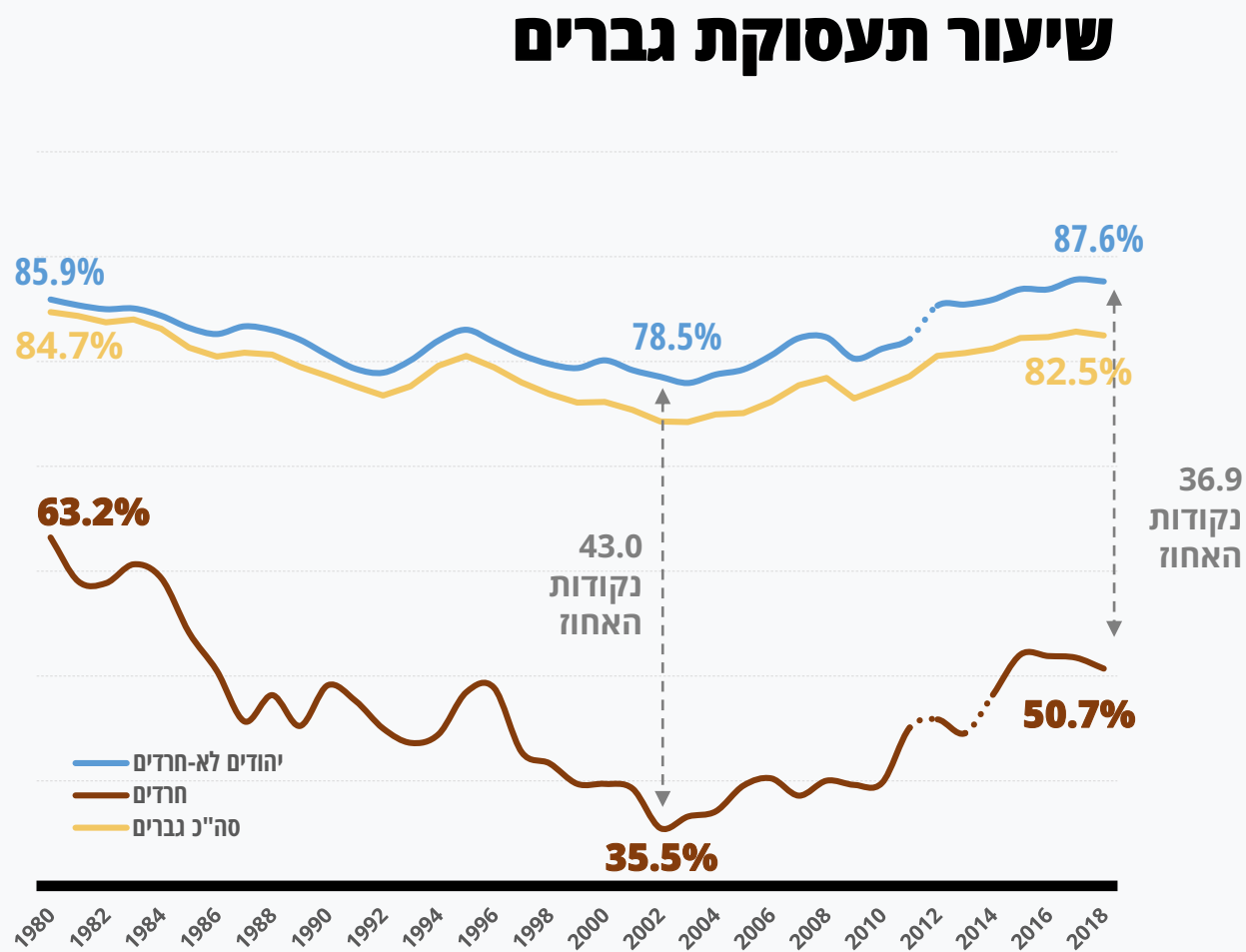
שיעור תעסוקת נשים חרדיות עבר את היעד הממשלתי שנקבע ל-2020 – 63%

שיעור התעסוקה של נשים חרדיות ב-2018 גבוה בכ-10 נקודות האחוז מהממוצע ב-OECD (65.8%)

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לנתוני סכ"א לשנים 1980–2018, למ"ס. חרדים – עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית. *גילי עבודה עיקריים (25–64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012.

שיעור תעסוקת גברים חרדים

- נמוך בהשוואה לשיעור הגברים בארץ ובמדינות המערביות
- נמוך משמעותית מהמקובל בקהילות חרדיות בחו"ל
- נמוך בהשוואה לשיעור בקרב גברים חרדים בעבר - כ-63% ב-1980
- רחוק מהיעד ל-2020 (63%)

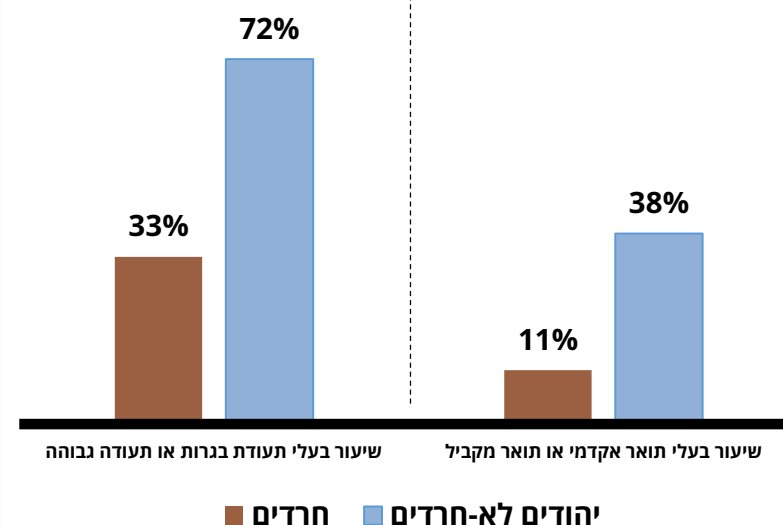

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לנתוני סכ"א לשנים 1980–2018, למ"ס. חרדים – עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית. *גילי עבודה עיקריים (25–64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012.

מאפייני השכלה

- לימודים בישיבה עד גיל מאוחר – דגש על לימודי תורה ולא על הכשרה לשוק העבודה (אתוס 'לימוד התורה')

תעודת בגרות ולימודים אקדמיים

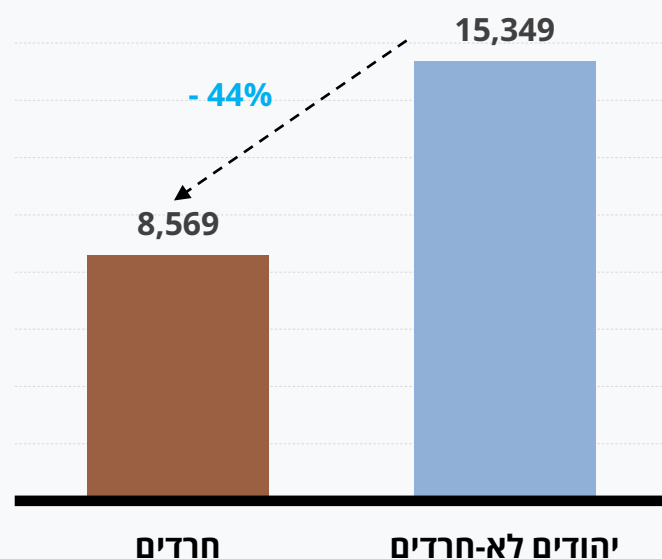

- השתלבות נמוכה בהכשרה מקצועית

שכר

שכר חודשי לשכיר (ש"ח)

מעבודה שכירה, גילים 25-64, שנת 2017

- השכר לשעת עבודה נמוך ב-30%

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבוד לנתוני למ"ס.

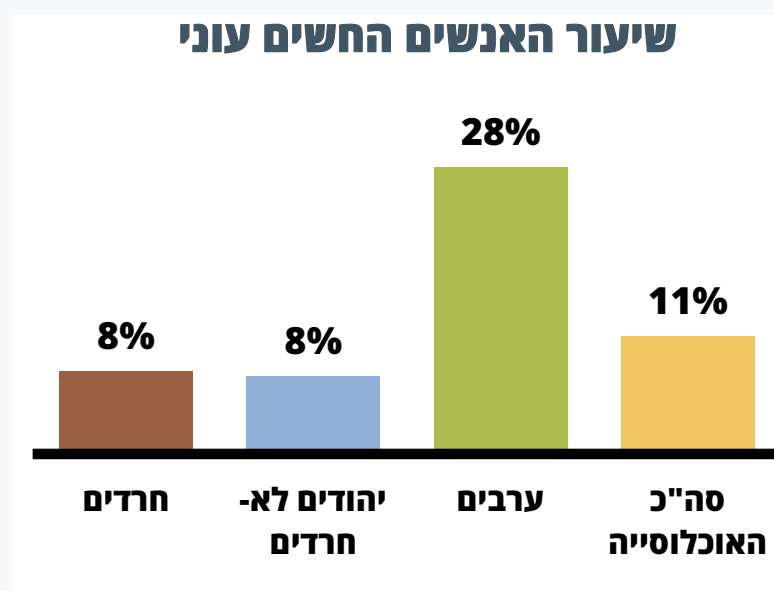
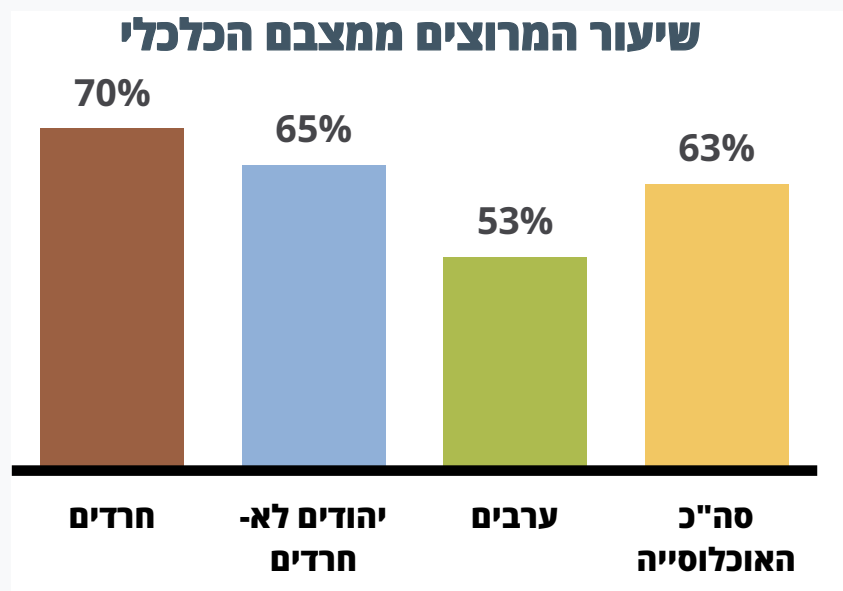
תעסוקה איכותית נשים

המדיניות בשנים
האחרונות
התמקדה
בתעסוקת גברים,
אך גם בתעסוקת
נשים יש מקום
לשיפור

- השכר הממוצע של אישה חרדית (שכירה) נמוך ב-29% בהשוואה לאישה יהודיה לא-חרדית
- ריכוז גבוה של נשים חרדיות מועסקות בענף החינוך – 42% (בהשוואה ל-19% בקרב יהודיות לא-חרדיות)
- הנשים החרדיות עובדות פחות שעות (מסביר את רוב רובו של הפער בשכר החודשי)
- שיעור המועסקות במשרה חלקית שלא מרצון גבוה
- שיעור המדווחות שהן חוו הפרות של זכויות בעבודה גבוה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2016. "על עובדים מאוגדים, חרדים ומה שביניהם", המכון החרדי למחקרי מדיניות; קסיר (קלינר), שהינו-קסלר, צחור-שי, 2018. "בין במירה לאין ברירה – מה משפיע על היקף שעות העבודה של נשים חרדיות", משפט, חברה ותרבות א'. **נתונים:** סקר חברתי לשנת 2015 של הלמ"ס, בני 20 ומעלה (דיווחים עצמיים). סקר כ"א וסקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס, גילי 25–64. שכר לשכיר מעבודה שכירה

- החלטות הממשלה
- המאפיינים התרבותיים הייחודיים של החברה החרדית – חברה סגורה, צניעות, אתוס לימוד התורה, הסתייגות מלימודים אקדמיים ועוד
- מוטיבציה פחותה לשיפור המצב הכלכלי

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות החיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים של שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. נתונים: סקר חברתי 2017, למ"ס, בני 20 ומעלה.

תעסוקת ערביי ישראל

החברה הערבית בהשוואה לחברה היהודית

בשלב הטרום אקדמי:

- שיעורי הנשירה מבתי הספר גבוהים
- רמת הציונים נמוכה (מבחני המיצ"ב, ומבחנים בינלאומיים: PISA, TIMSS ו-PIRLS)
- שיעור הזכאים לתעודת בגרות נמוך (והציונים באנגלית ובפרט במתמטיקה נמוכים)
- הישגים במבחן הפסיכומטרי נמוכים – בחשיבה כמותית, בחשיבה מילולית ובאנגלית

בהשכלה הגבוהה:

- שיעור הסטודנטים בהשכלה הגבוהה נמוך (ופוחת ככל שעולים בתארים)
- שיעור גבוה לומד במכללות
- ריכוז גבוה במקצועות בעלי פוטנציאל הכנסה נמוך
- שיעורי נשירה גבוהים
- משך הלימודים ארוך

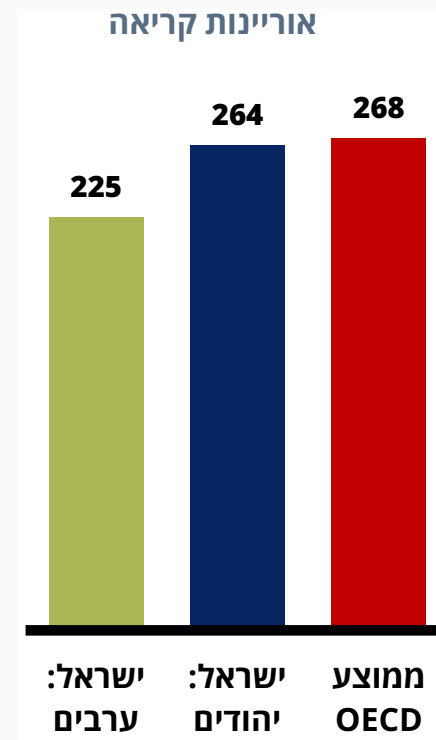
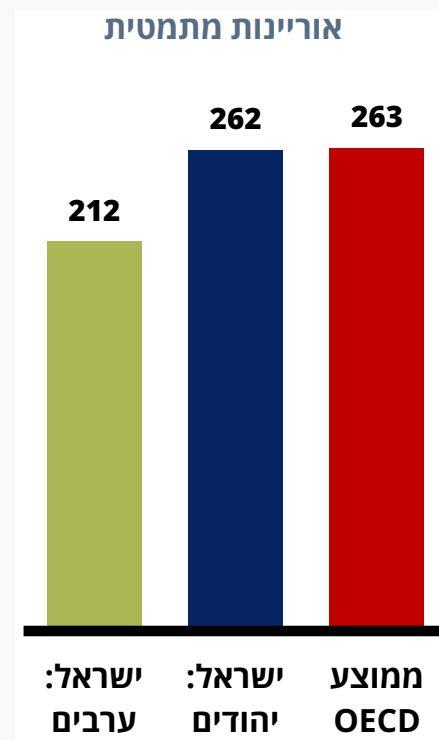
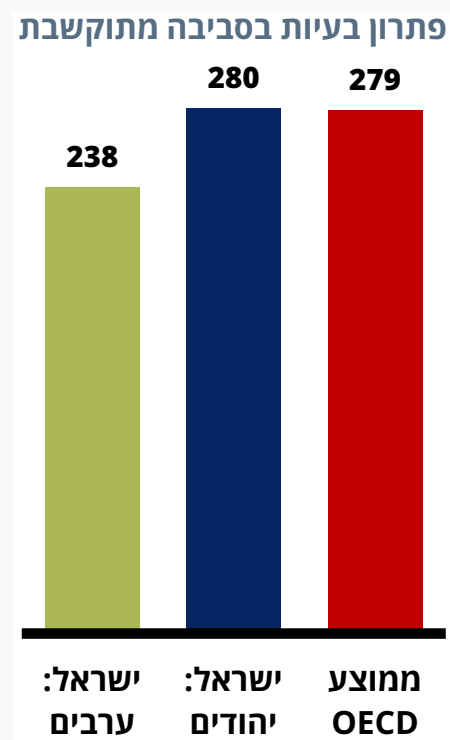
התוצאות משתפרות
על פני השנים בפרט
בקרב נשים, אך הן
עדיין נמוכות בהשוואה
לחברה היהודית

מקור: ישיב ערן, וניצה (קלינר) קסיר (2019). "כלכלת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

מיומנויות בוגרים

רמות המיומנויות הנדרשות לשוק העבודה (אוריינות קריאה, אוריינות מתמטית ופתרון בעיות בסביבה מתוקשבת) נמוכות

ציון ממוצע במבחני סקר מיומנויות (PIAAC)

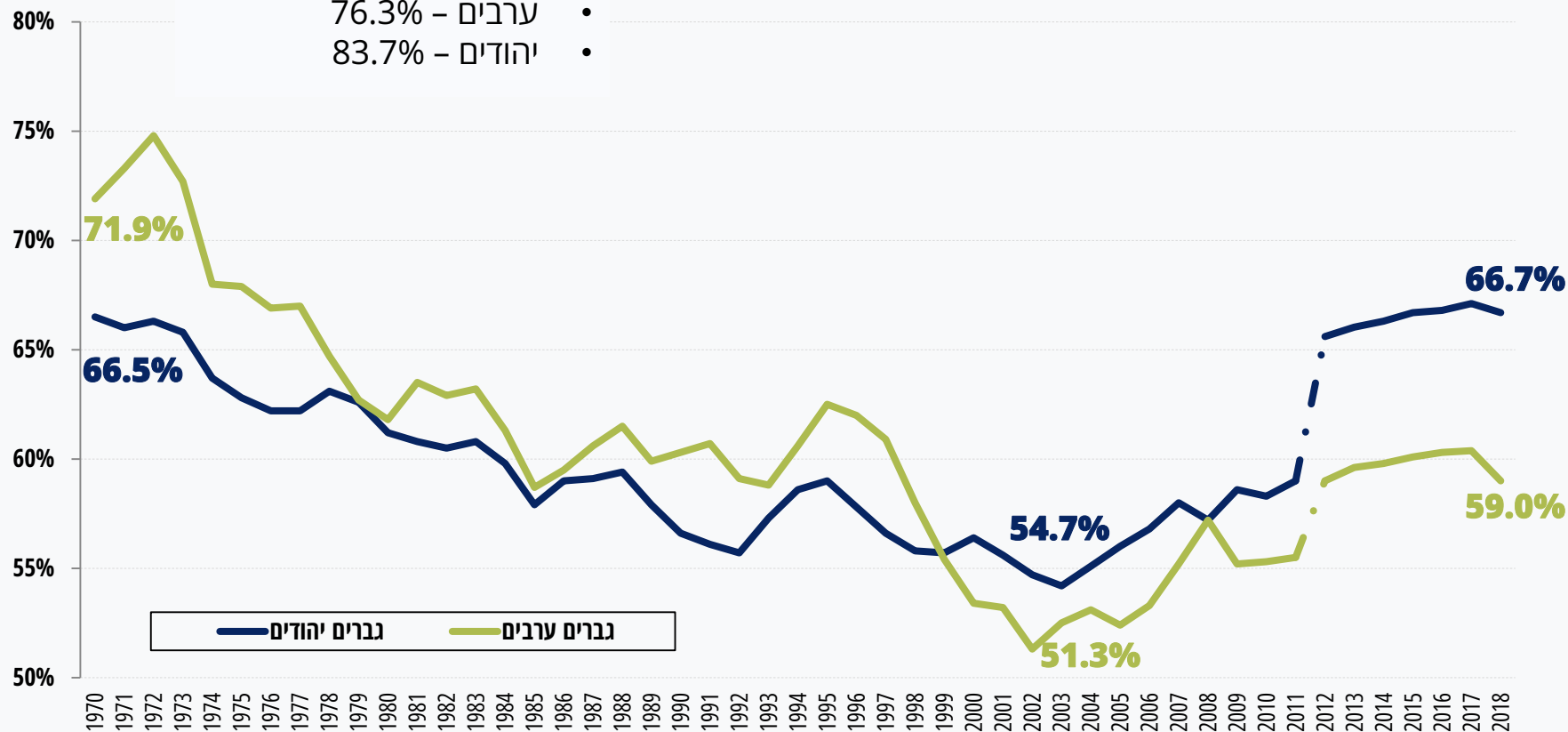

נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "מיומנויות בוגרים בישראל 2014–2015", פרסום מס' 1640, יוני 2016.

שיעור התעסוקה של גברים*

שיעור התעסוקה של גברים
בגילי 25-64 בשנת 2018:

- ערבים – 76.3%
- יהודים – 83.7%

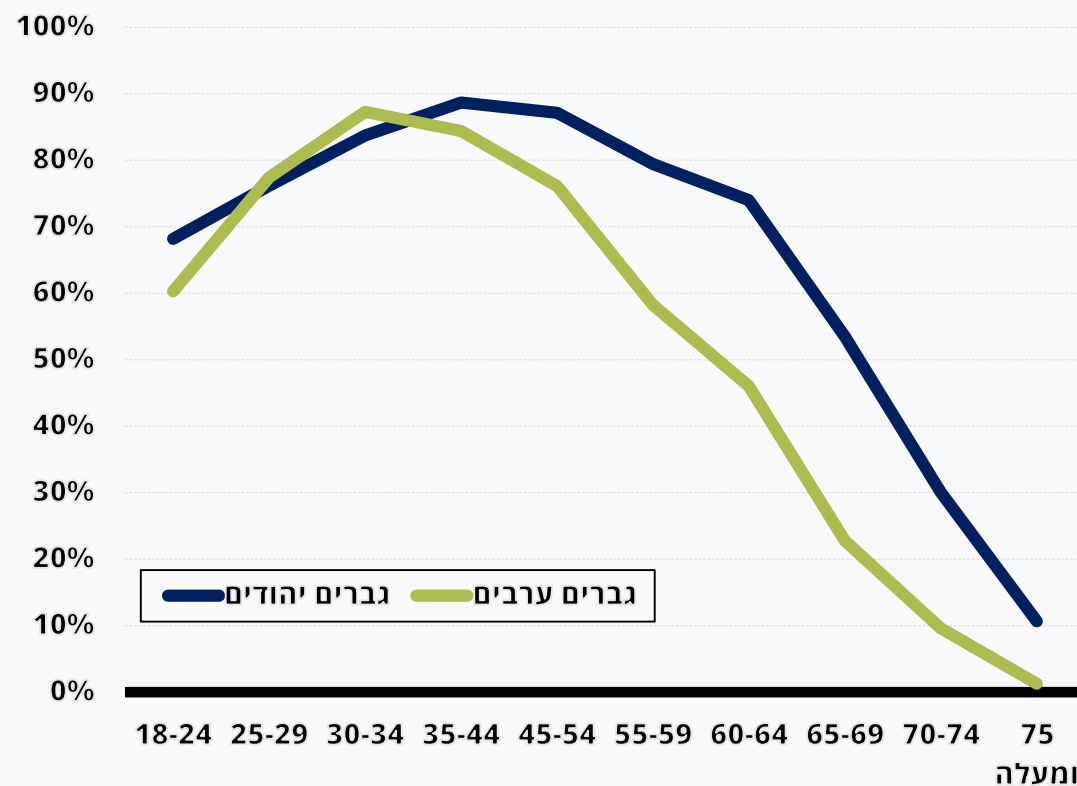
מקור: Nitsa (Kaliner) Kasir and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"

נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970–2018. *בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

תעסוקת גברים

הגברים הערבים
יוצאים משוק העבודה
בגיל צעיר

שיעורי התעסוקה של גברים, לפי גיל, אחוזים

פרישה המוקדמת של ערביי
ישראל חריגה בהשוואה:

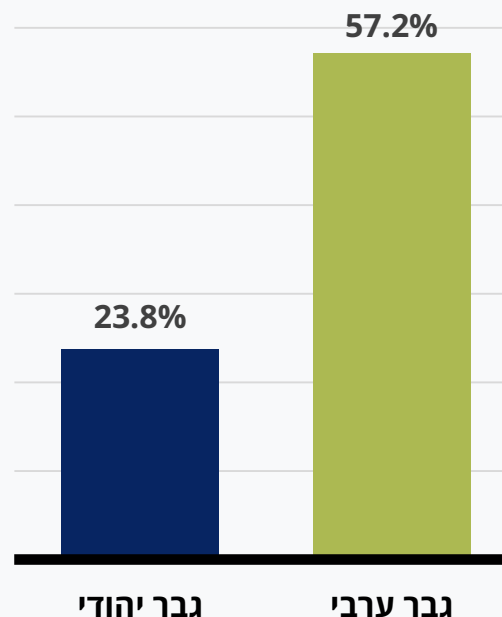
- למדינות מערביות
- למדינות מוסלמיות
- וערביות אחרות ובכלל זה ברשות הפלסטינית

מקור: Nitsa (Kaliner) Kasir and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"
נתונים: עיבודים מעודכנים לנתוני סכ"א 2016, למ"ס.

מקצועות גברים

הגברים הערבים מרוכזים במקצועות הצווארון הכחול, המתאפיינים במיומנות נמוכה וצורך בכושר פיזי

שיעור המועסקים במקצועות הצווארון הכחול

השלכות

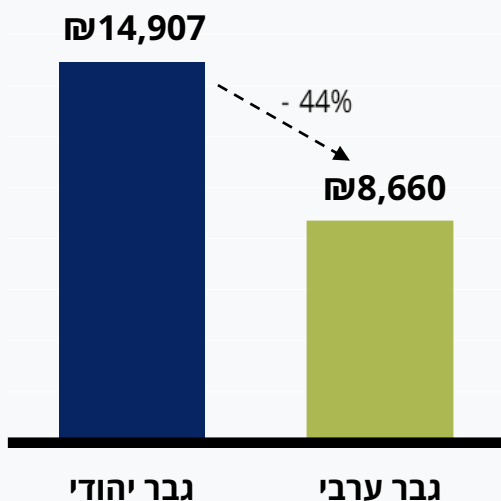
פרישה המוקדמת מהעבודה.

שמתאפשרת בשל:

- תמיכות הממשלתיות
- מאפיין תרבותי - תמיכת הילדים בהוריהם מגיל צעיר

שכר ופריון עבודה נמוכים

שכר לשכיר (מעבודה שכירה)

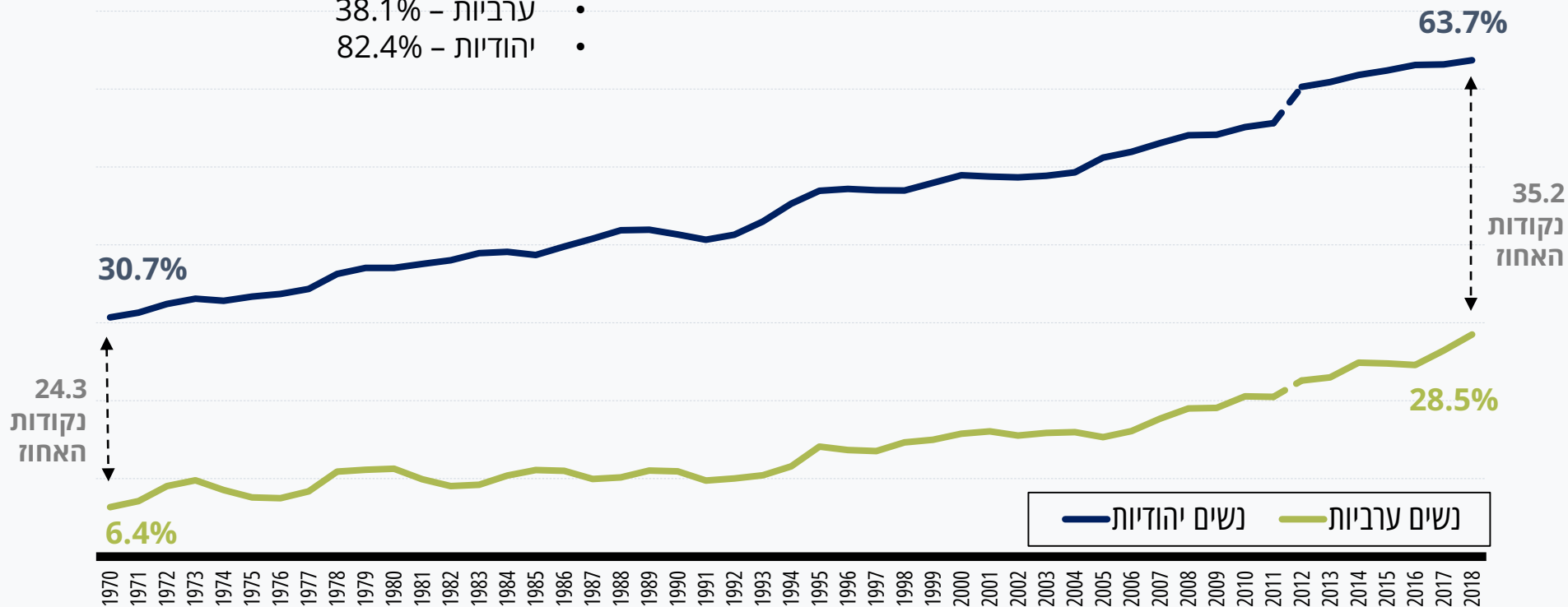

מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "דפוסי ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84.
* עיבודים מעודכנים מסקר כ"א וסקר הוצאות משק הבית 2017 של הלמ"ס. (עיבוד לגילי העבודה העיקריים),

שיעור התעסוקה של נשים*

שיעור התעסוקה של נשים
בגילי 25-64 בשנת 2018:

- ערביות - 38.1%
- יהודיות - 82.4%

מקור: Nitsa (Kaliner) Kasir and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"

נתונים: עיבודים מעודכנים לנתוני סכ"א, למ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970-2018. * בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

היבטים שונים של מאפיינים תרבותיים-מסורתיים / שמרנות

❑ עמדות לגבי תפקידה המגדרי ומעמדה של האישה

- עמדות של האישה
- עמדות של המשפחה – בן הזוג, הורים, אחים
- עמדות של החברה

❑ שליטה במיומנויות ובטכנולוגיות מודרניות

❑ שמרנות דתית

יש מתאם חיובי בין ההיבטים השונים של המסורתיות / השמרנות

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיערי וגלי ליס-גינסבורג (2019), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.

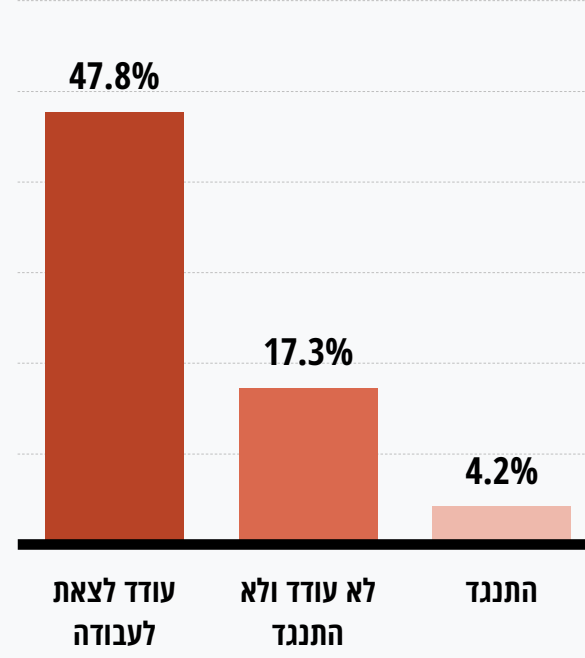
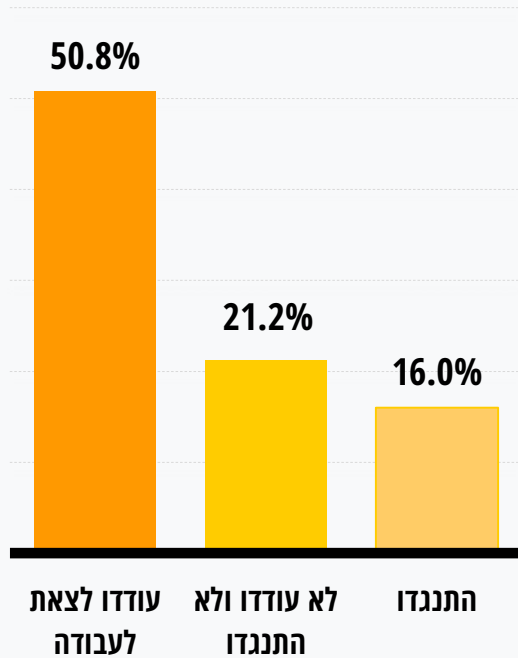
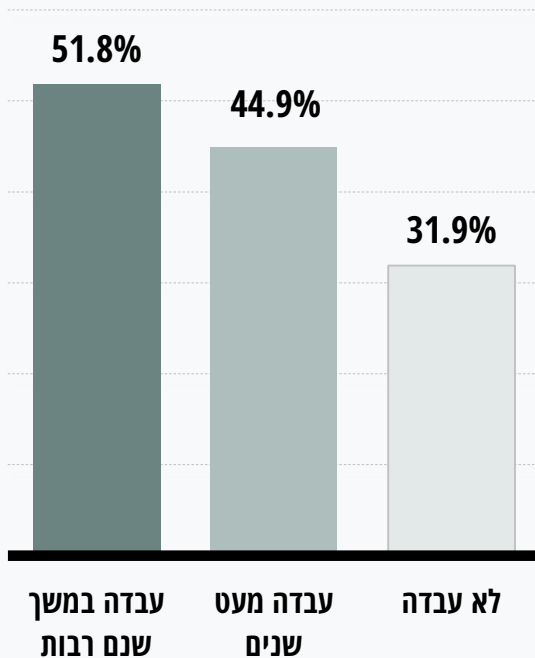
שיעור המועסקות

לפי עמדות על יציאת האישה לעבודה

של המשפחה של האישה ושל בעלה

של הבעל

לפי סטטוס תעסוקה של האם

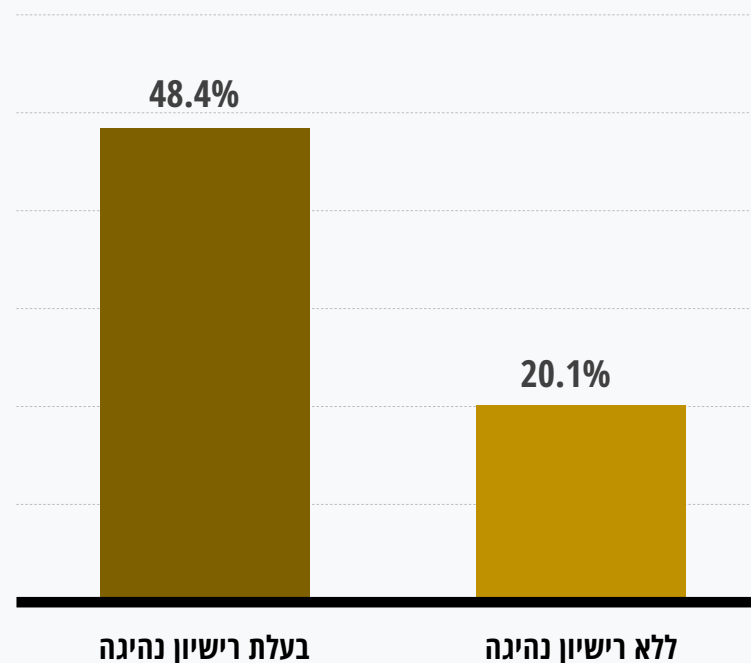

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (2019), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים. **נתונים:** עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

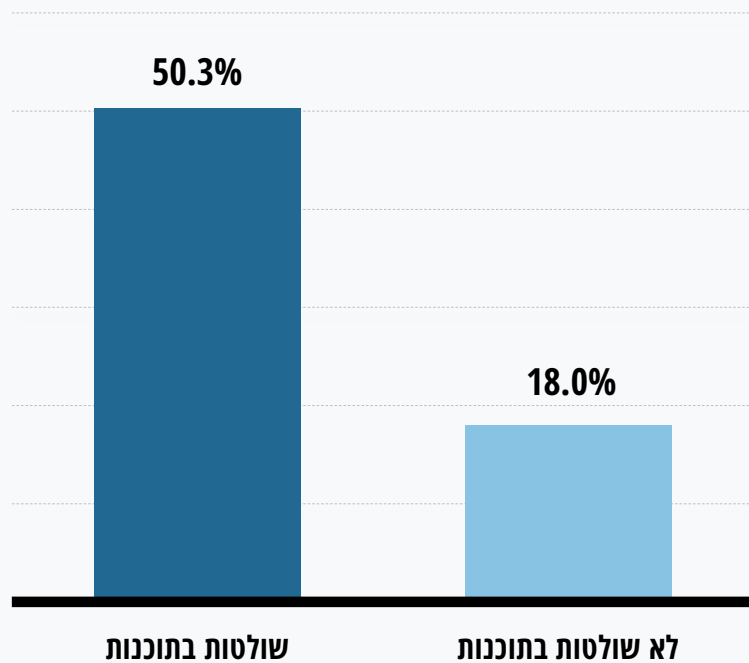
שליטה בטכנולוגיות מודרניות

שיעור המועסקות

לפי בעלות על רישיון נהיגה

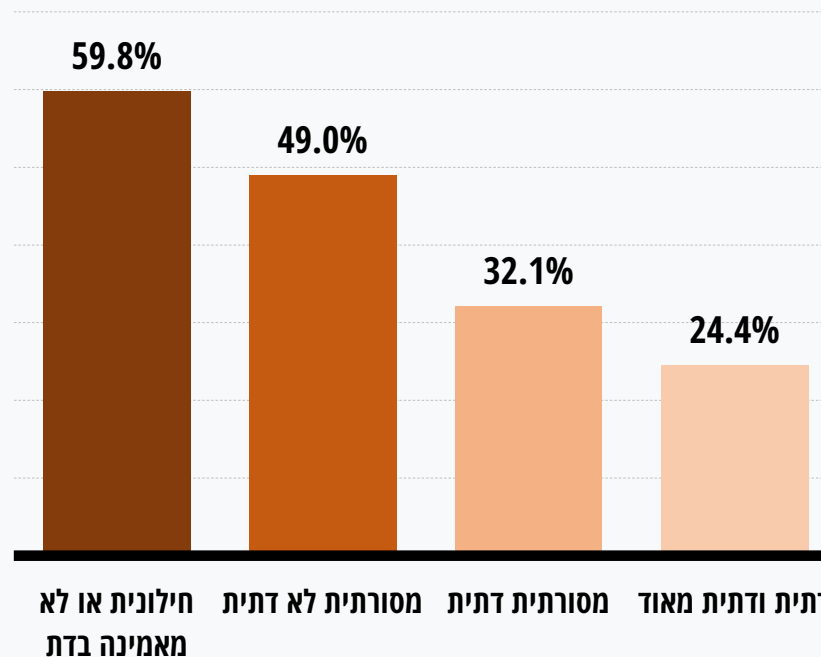
לפי שליטה בתוכנות עבודה בסביבה
ממוחשבת

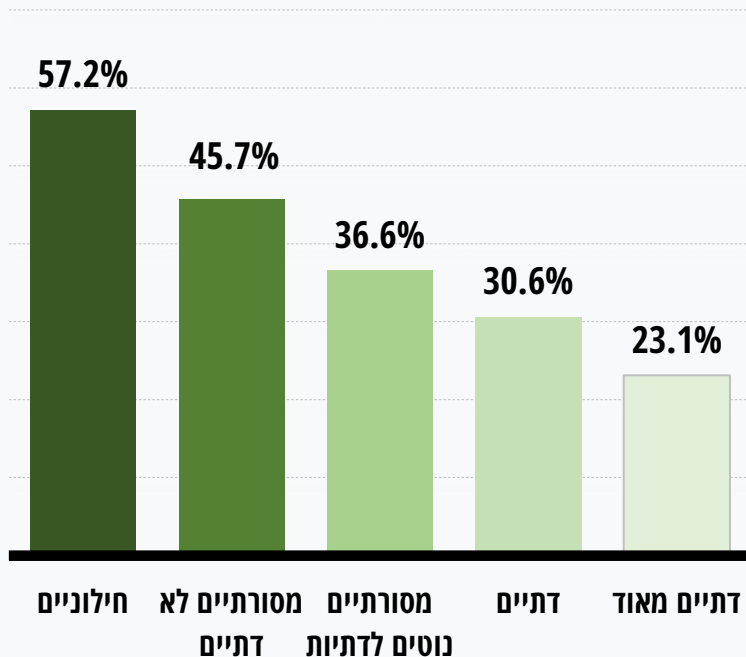
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (2019), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

שיעור המועסקות

לפי רמת דתיות של האישה

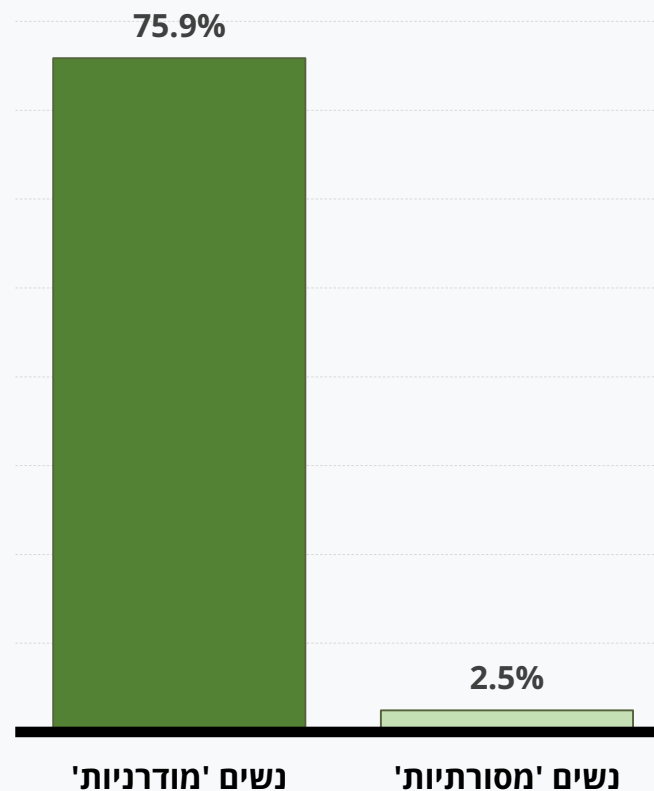
לפי רמת דתיות של ההורים של האישה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (2019), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

תרבות ותעסוקת נשים

שיעור המועסקות, מודרניות מול מסורתיות

מודרניות מול מסורתיות (תרגיל שרירותי)
חלוקה לפי מספר שני"ל, ידע באנגלית, בקיאות שימוש בתוכנות מחשב, רישיון נהיגה, עידוד ההורים ליציאה לעבודה ורמת דתיות.
[מודרניות כ-13% מהאוכלוסייה, מסורתיות כ-11%]

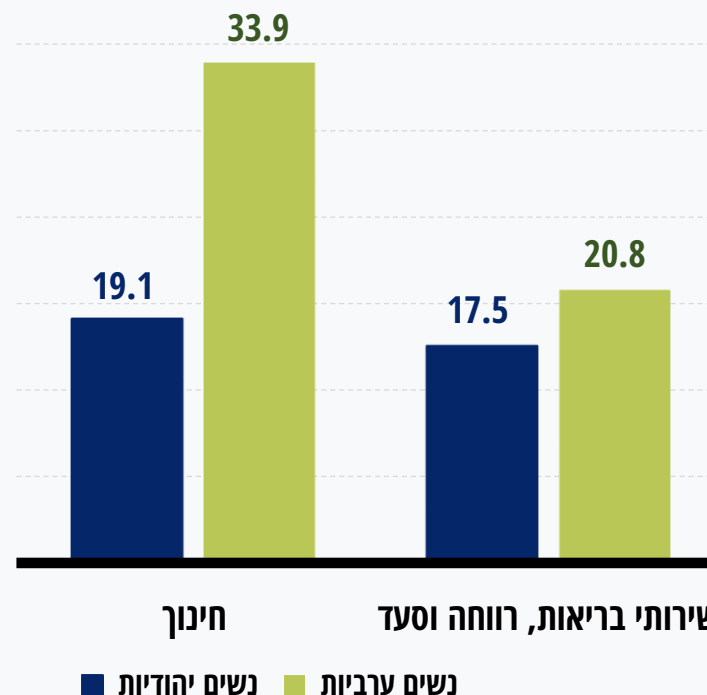
מקור: ישיב ערן, סאמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר, מחקר בתהליך.

*ממצאים דומים התקבלו גם בהגדרות אחרות של מודרניות, ובמחקר קודם: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "יפוסים ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84, עמ' 39-86

ענף כלכלי ושכר נשים

ענף כלכלי

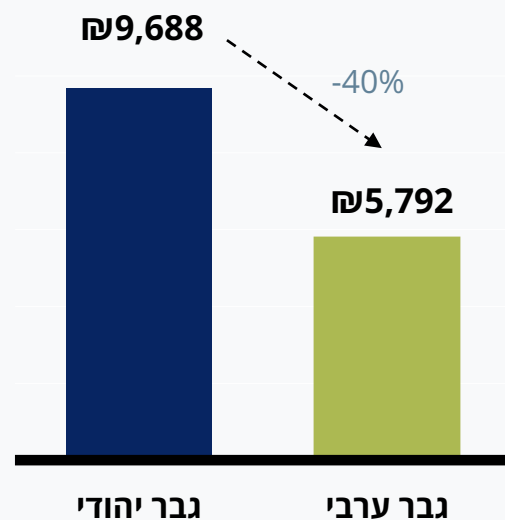
תעסוקת נשים, לפי ענף (אחוזים)

העובדות הערביות מרוכזות בענפי השירותים הציבוריים – החינוך והבריאות

שכר

שכר חודשי לשכיר (לעבודה שכירה), ש"ח

הפער בשכר לשעת עבודה – 29%

מקור: Nitsa (Kaliner) Kasir and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מעודכנים לנתוני סכ"א 2016, וסקר הוצאות המשפחה 2017, למ"ס.

פערים בשוק העבודה (בין קהילות)

■ חסמים טרום-שוק-העבודה – חסמים לרכישת הון אנושי

- הקצאת משאבים שונה
- אפליה/העדפה-מתקנת בקבלה ללימודים
- הבדלים באיכות בתי-הספר הקיימים באזור מגוריהן של הקבוצות השונות
- נורמות חברתיות המונעות מחברי קבוצה כלשהי לעסוק במקצוע מסוים

■ חסמים הקשורים בשוק העבודה עצמו

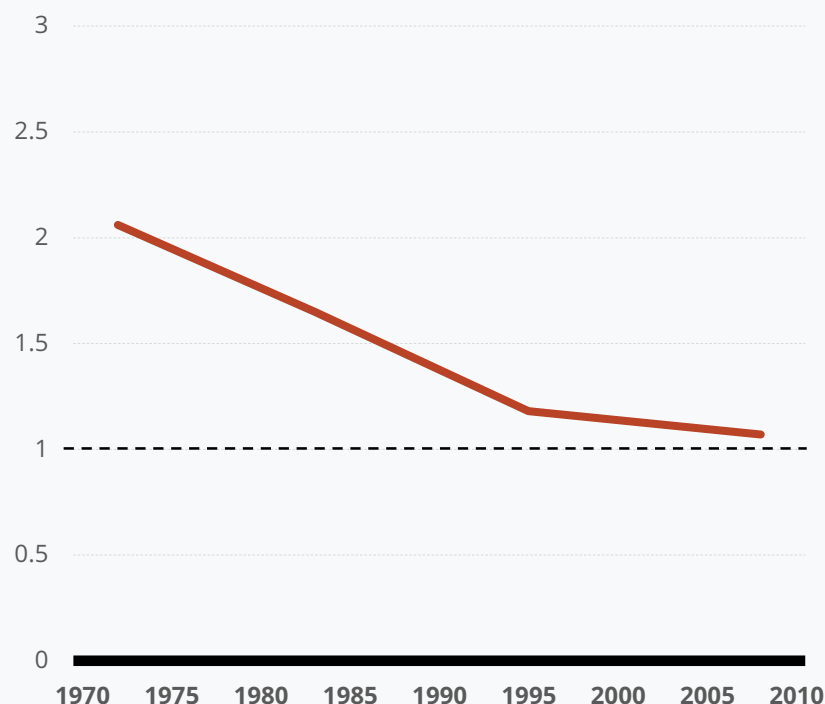
- אפליה/העדפה מתקנת
- רמת התשתיות התחבורתיות, זמינות אזורי תעסוקה נגישים
- מסגרות לגיל הרך
- מצבן של הרשויות המקומיות
- נטוורקינג – הנטוורקינג בחברה הערבית הוא פחות ממחצית משל החברה היהודית*
- חסמים תרבותיים

■ העדפות אישיות תרבותיות

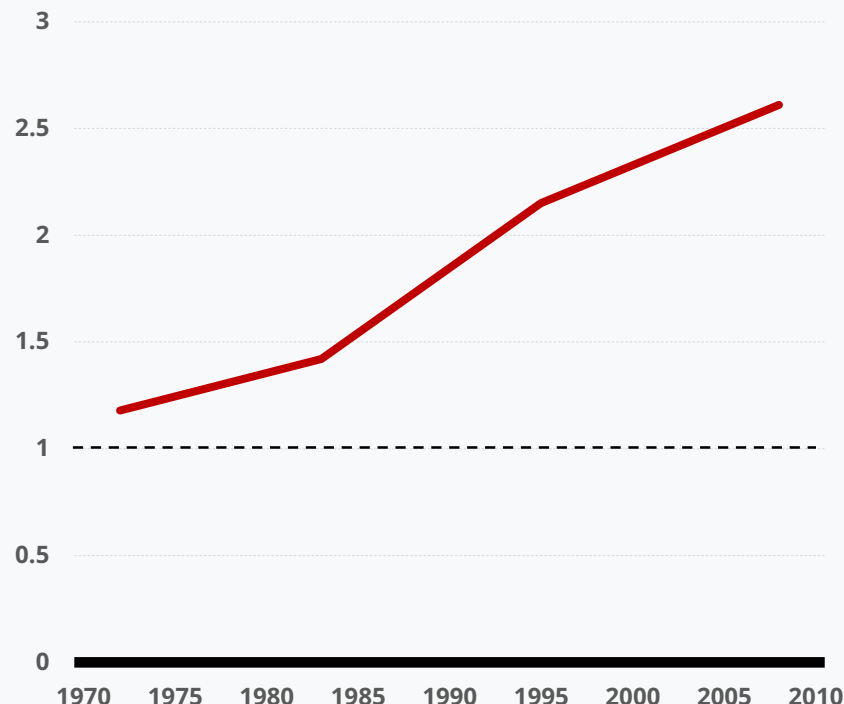
מקור: ישיב ערן, וניצה (קלינר) קסיר (2019). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.
*** מקור:** מצגת של עמותת נובה, 2016, מבוסס על סקר של העמותה שבוצע בשיתוף 'קו משווה'.

חסמים לתעסוקה במקצועות הדורשים השכלה ומיומנויות גבוהות

בתקופת העבודה

בתקופת טרום-שוק העבודה (ברכישת הון אנושי)

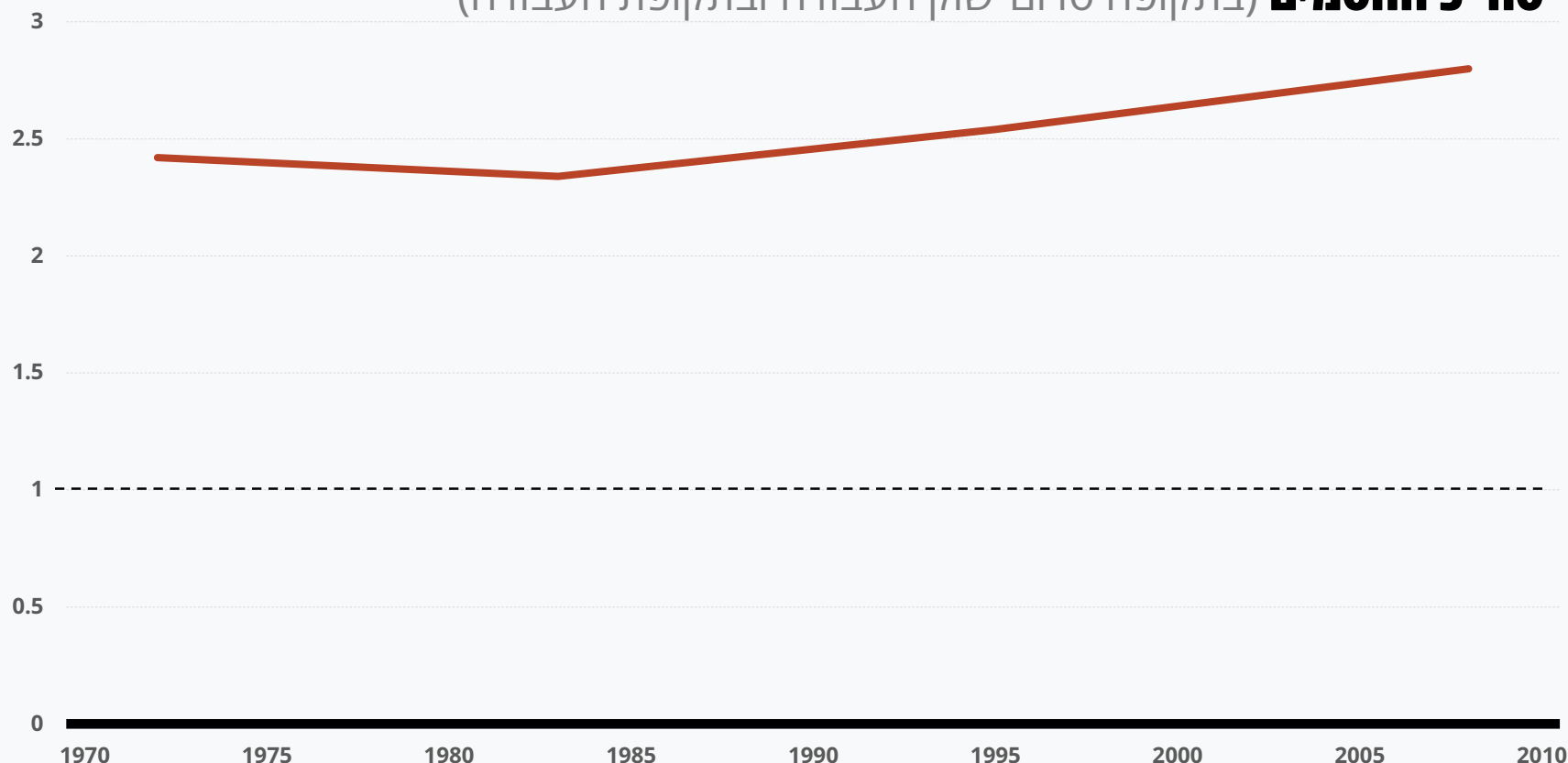

החסמים הם חסמים יחסיים, המושווים לחסמים של גברים יהודים שנורמלו לערך 1

מקור: ישיב ערן, וניצה (קלינר) קסיר, 2019. "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מנחם פאלק.

חסמים לתעסוקה במקצועות הדורשים השכלה ומיומנויות גבוהות

סה"כ החסמים (בתקופה טרום-שוק העבודה ובתקופת העבודה)

החסמים הם חסמים יחסיים,
המושגים לחסמים של גברים
יהודים שנורמלו לערך 1

מקור: ישיב ערן, וניצה (קלינר) קסיר, 2019. "כלכלת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

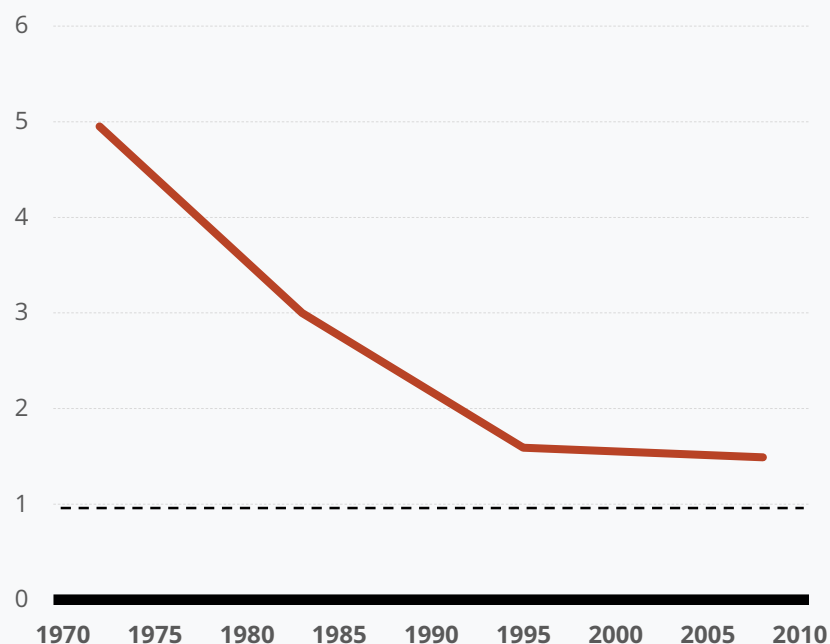
חסמים לתעסוקה נשים

לנשים ערביות קושי
כפול בהשתייכותן
לקבוצת מיעוט
ובהיותן נשים
ובחברה מסורתית

החסמים הם חסמים יחסיים,
המושגים לחסמים של גברים
יהודים שנורמלו לערך 1

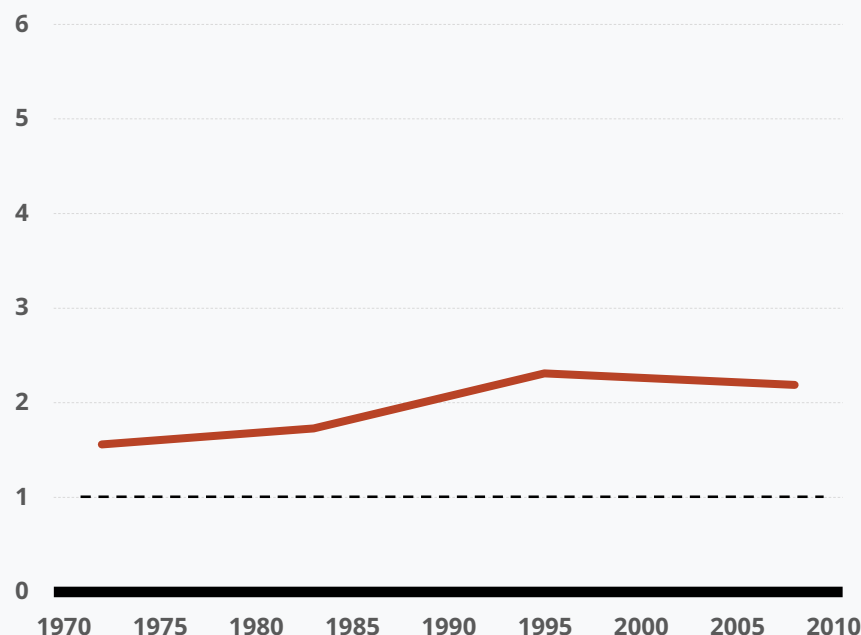
חסמים לתעסוקה במקצועות הדורשים השכלה ומיומנויות גבוהות

בתקופת העבודה

בתקופת טרום-שוק העבודה

(ברכישת הון אנושי)

מקור: ישיב ערן, וניצה (קלינר) קסיר, 2019. "כלכלת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

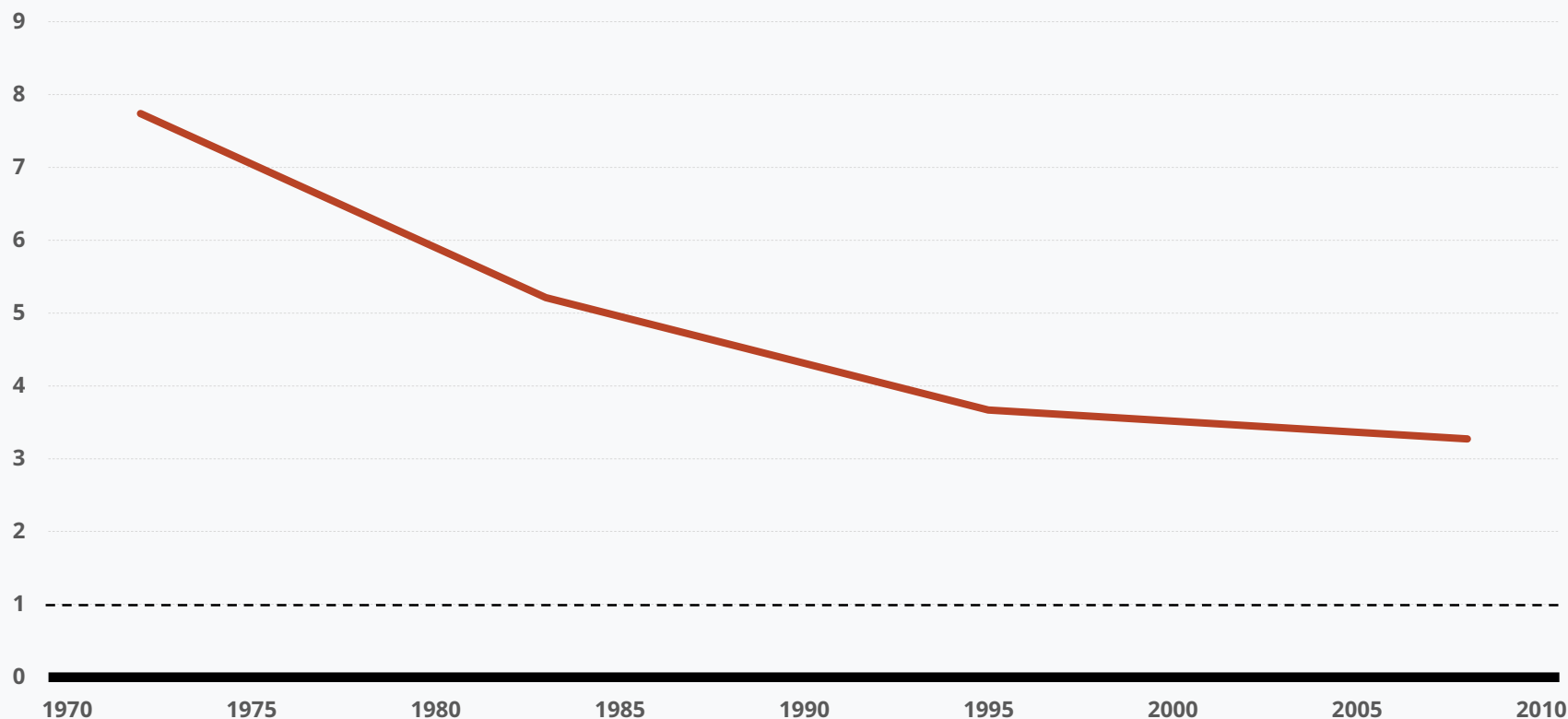
סיכום החסמים נשים

החסמים ירדו על
פני השנים, אך
עדיין קיימים חסמים
גבוהים

החסמים הם חסמים יחסיים,
המושגים לחסמים של גברים
יהודים שנורמלו לערך 1

חסמים לתעסוקה במקצועות הדורשים השכלה ומיומנויות גבוהות

סה"כ החסמים (בתקופה טרום-שוק העבודה ובתקופת העבודה)

מקור: ישיב ערן, וניצה (קלינר) קסיר, 2019. "כלכלת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

הרציונל בבסיס המלצות והמדיניות הנדרשות

היקף הבעיות

הצטברות של בעיות משמעותיות במשך עשורים

מה נדרש מהמדיניות?

נדרש מהלך פיסקלי משמעותי בתחומים רבים

עקרונות המדיניות

- טיפול בצד הביקוש לעובדים ובצד ההיצע
- העצמת החברה הערבית לצד פעולות ליצירת חברה משותפת

מקור: Nitsa (Kaliner) Kasir and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".

הקצאת משאבים ותוכניות לחברה הערבית

- מאז שנת 2000 השתנתה התפיסה וגברה ההכרה בצורך בסיוע לחברה הערבית

- בעשור האחרון (בעיקר), מתבטא במדיניות בפועל:

- הוקמה הרשות לפיתוח כלכלי חברתי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי
- הוקצו תקציבים רבים
- הופעלו תוכניות לפיתוח כלכלי חברתי של החברה הערבית (בתשתיות, בתחבורה, בחינוך, בתעסוקה ועוד)
- נקבעו יעדי תעסוקה

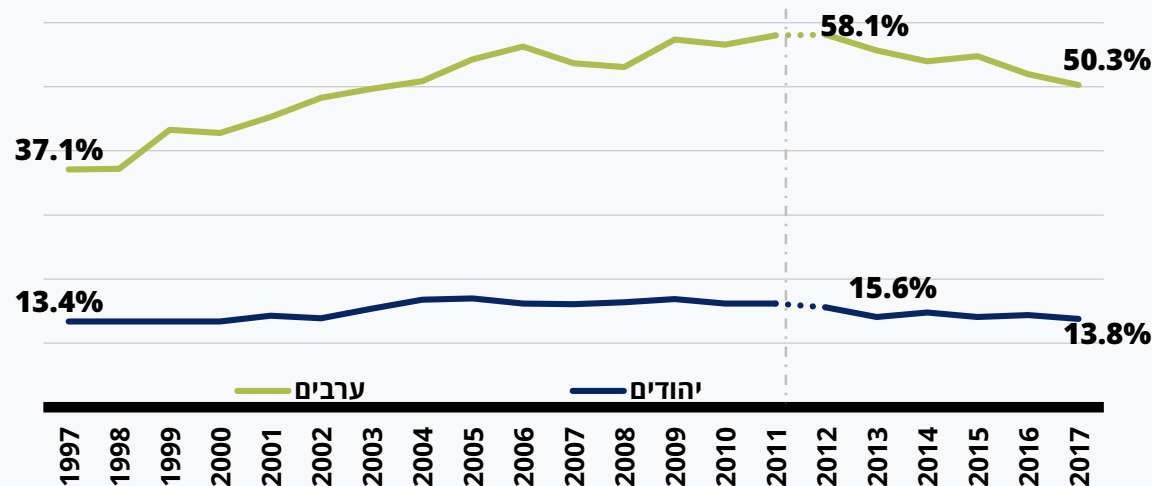
- פעילות של פילנתרופיה ושל גופים אזרחיים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, אסף צחור-שי (דצמבר, 2016). "פיתוח כלכלי בחברה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית", גבעת חביבה – מפת דרכים לחברה משותפת.

מדיניות ממשלתית תוצאות

- שיפור משמעותי ברמת הפיתוח הכלכלי בחברה הערבית
- עלייה בשיעור המשכילים ובפרט בשיעור המשכילות
- העמקת שילובה של החברה הערבית בשוק העבודה
- ירידה מסוימת בשיעור העוני בחברה הערבית

שיעור העניים, על פני זמן

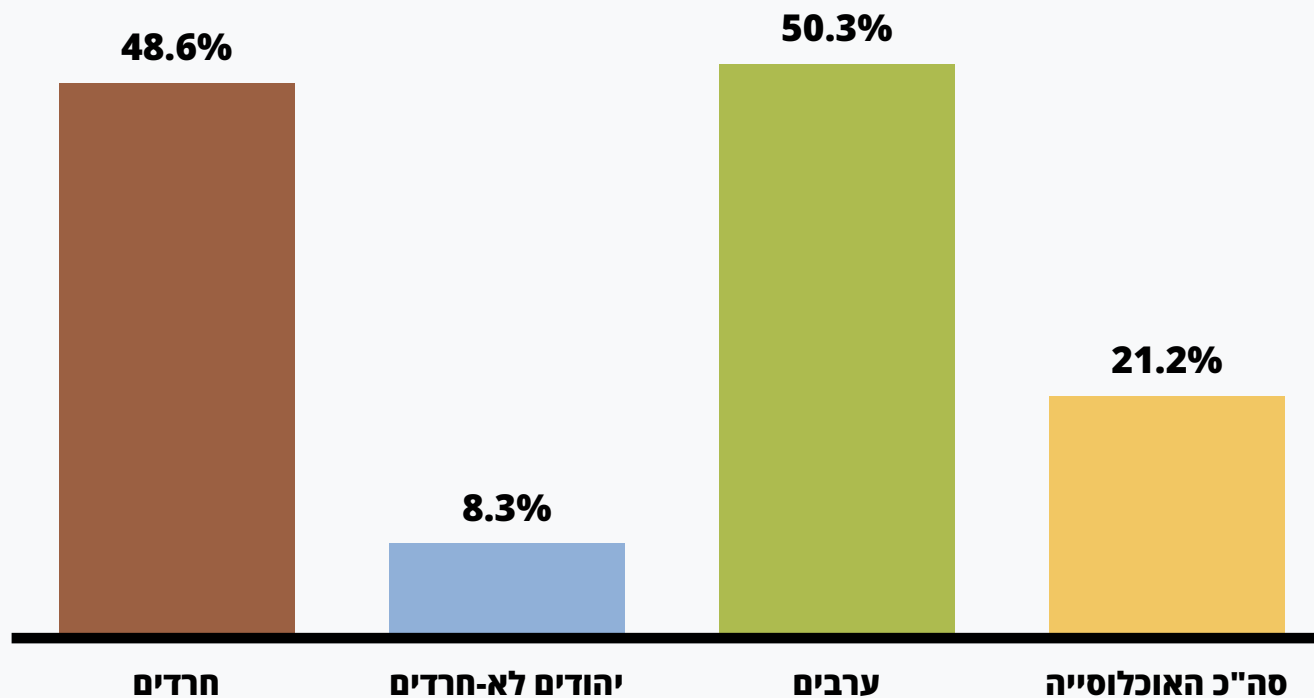
מקור: עיבודים מסקרי הכנסות והוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

• עדיין קיימים פערים....

ההשלכות

של שילוב החלקי בתעסוקה של קהילות

שיעור העניים, לפי אוכלוסייה

ההסתברות להימצא מתחת לקו העוני יורדת ככל שמספר המפרנסים גדל

(פלוג קרנית וניצה קסיר-קלינר*)

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון ל-2017). עיבודים לסקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס.
*מתוך: פלוג קרנית וניצה קסיר קלינר, "על עוני עבודה ומה שביניהם", רבעון לכללה.

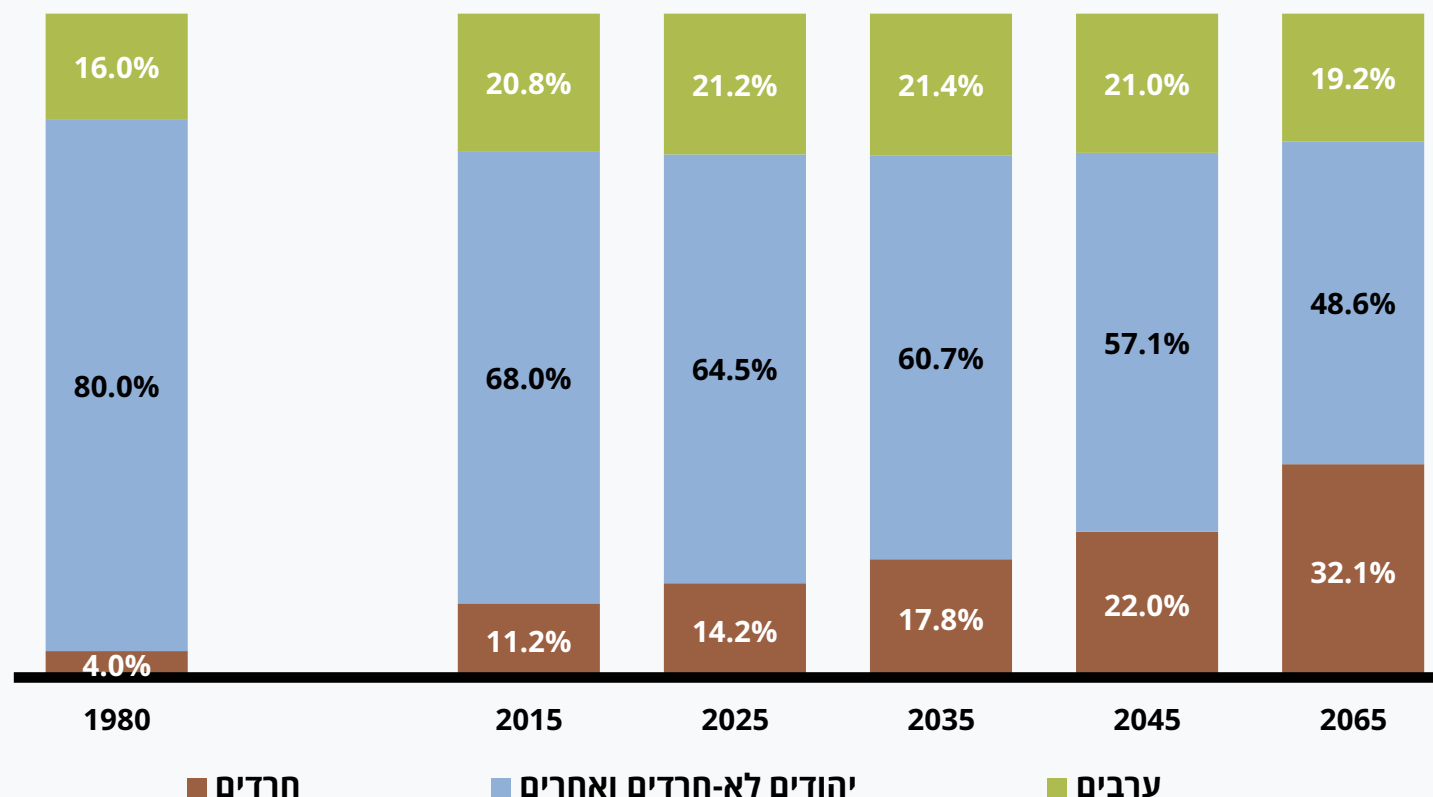
- אי מיצוי פוטנציאל הצמיחה
- אי שוויון גבוה
- פחות תקבולי מיסים ויותר תשלומי ההעברה [הגדלת נטל המס על חלק מהאוכלוסייה]
- פגיעה בהיקף השירותים הפוטנציאליים המסופקים לתושבי המדינה
- מתח חברתי בין האוכלוסיות
- פגיעה בחוסן הלאומי

לגבי האוכלוסייה הערבית גם:

- **הילדים נאלצים לסייע לפרנסת המשפחה** – ויתור על רכישת השכלה, התוצאה הנצחת העוני הבין-דורי
- **ניכור מהמדינה וממוסדותיה**

תחזית התפלגות האוכלוסייה לפי שנים (כלל הגילאים)

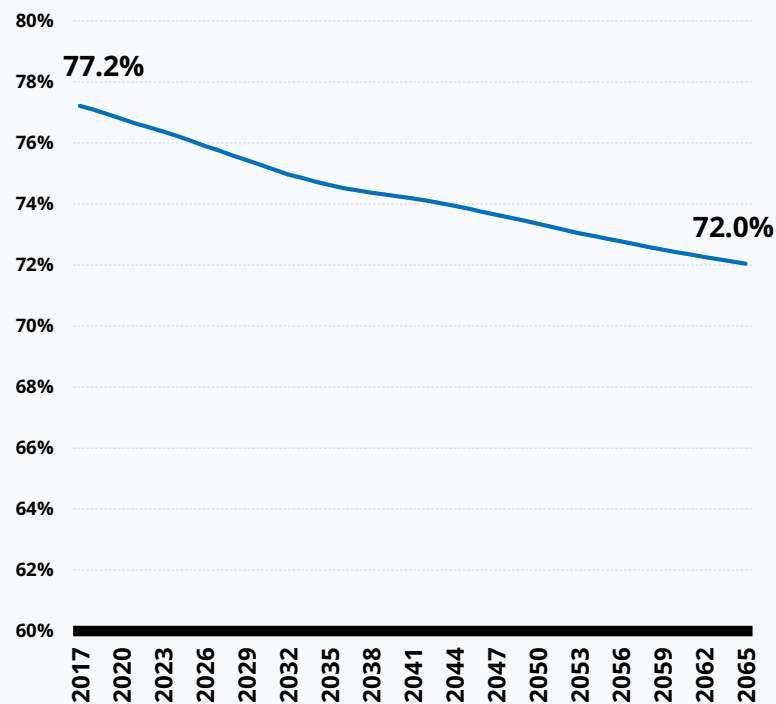
החלק היחסי של קבוצות האוכלוסייה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבודים לנתוני אחמד חליחל, 2017, "אוכלוסיית ישראל בפתחה של שנת 2017 ותרחישים לגידול האוכלוסייה בעתיד", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

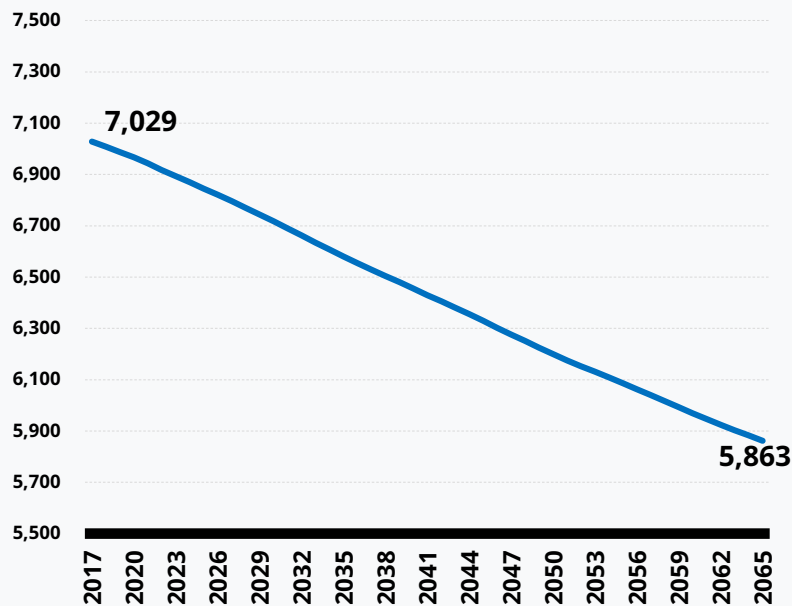
סימולציות השפעת הדמוגרפיה

שיעורי תעסוקה

הכנסה חודשית ממוצעת לנפש

ש"ח במחירי 2017

התפלגות האוכלוסייה ב-2065 תוביל לירידה של 16.6% בהכנסה הממוצעת לנפש

נתונים: סקרי כוח אדם והוצאות משק הבית של הלמ"ס, 2017; תחזיות אוכלוסייה לישראל של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה 2015-2065, בהסתמך על תחזית הלמ"ס – תחזית בינונית. תמונת מצב שמתקבלת כשמלבישים את התפלגות האוכלוסייה לשנים שונות, על נתוני 2017.

□ **שילוב כלכלי-חברתי של הקהילות השונות בתעסוקה, בכלכלה ובחברה הוא תנאי הכרחי לחוסנה הלאומי של המדינה**

□ **השילוב דורש ההירתמות רחבה של**

- **הממשלה** – בהיותה המעסיק הגדול במשק וכקובעת מדיניות
- **השלטון המקומי** – השפעה רבה לעיתים מעבר להשפעה ברמת המדינה [פיתוח כלכלי וחברתי, ייזום, רתימת המדינה, גיוס מקורות ועוד]
- **המעסיקים** – שאף יפיקו תועלת מהעסקה מגוונת) – פתרון למחסור בעובדים, הגדלת היצירתיות והחדשנות, העלאת הפריון והרווחיות ועוד
- **הקהילות השונות**

□ **המדיניות חייבת להביא בחשבון את כלל הקהילות – גם את האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית – תוך הקפדה על שמירת ערכי בסיס כשוויון וכבוד האדם וחירותו**

"יש לנו כלכלה חזקה וצומחת, וחברה תוססת וברוכת כישרונות. האתגר הגדול הוא למנף את כל אלה כדי שפירות הצמיחה יטיבו עם הרוב הגדול של אזרחי המדינה ולא רק עם מתי מעט, כדי לאפשר למשפחות הצעירות להתמודד עם הנטל הכלכלי הכבד הרובץ עליהן, כדי להבטיח שגם הדור הבא יוכל לפרוח, כדי לצמצם פערים ולחזק את הסולידריות החברתית.

האתגר גדול אבל המשימה אפשרית: מדיניות נבונה, חדשנית ואמיצה אכן יכולה לתרגם את מצבה המאקרו-כלכלי המצוין של ישראל גם להצלחה חברתית."

(טרכטנברג, 2019)

תודה על ההקשבה
